

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE *entuzjaści
edukacji*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Kinga Białek

Piotr Bordzoł

Kompetencje polonistyczne trzecioklasistów

Warszawa, listopad 2015

Autorzy:

Kinga Białek
Piotr Bordzół

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, listopad 2015

Wzór cytowania:

Białek, K., Bordzół, P. (2015). *Kompetencje polonistyczne trzecioklasistów*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8
01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego: *Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego*, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Publikacja została wydrukowana na papierze ekologicznym.

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Spis treści	3
1. Struktura raportu	4
2. Ogólne informacje o badaniu	5
3. Wyniki badania	6
3.1. Ogólne wyniki badania	6
3.2. Odbiór tekstu o charakterze popularnonaukowym	7
3.2.1. Charakterystyka narzędzia badawczego	7
3.2.2. Analiza wykonania zadań. Wyszukiwanie informacji	10
3.3. Tworzenie wypowiedzi. Charakterystyka narzędzia badawczego	21
3.3.1. Wyniki	21
4. Przykładowe rozwiązania z omówieniem	26
5. Wnioski i zalecenia	46
5.1. Wnioski	46
5.2. Zalecenia	47
5.2.1. Odbiór tekstu	47
5.2.2. Tworzenie tekstu	49
6. Literatura	51

1. Struktura raportu

W niniejszym raporcie zostaną zaprezentowane oraz omówione wyniki badania Kompetencje trzecioklasistów (K3), przeprowadzonego w maju 2015 roku przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Po przedstawieniu założeń badania omówione będą wyniki ilościowe w podziale na umiejętności ogólne (odbiór tekstu oraz tworzenie tekstu), każda z kategorii opisana wedle umiejętności szczegółowych (odbiór tekstu – wyszukiwanie informacji, wnioskowanie; tworzenie tekstu – treść, forma, język i styl, zapis). W dalszej części raportu nastąpi prezentacja i analiza jakościowa przykładowych odpowiedzi uczniów. Raport zamknie podsumowanie wyników oraz zestaw proponowanych rozwiązań mających na celu podnoszenie poziomu umiejętności uczniów szkół podstawowych w świetle badania K3.

2. Ogólne informacje o badaniu

Polonistyczna część badania *Kompetencje trzecioklasistów 2015 (K3)* koncentrowała się na umiejętnościach związanych z odbiorem tekstu o charakterze popularnonaukowym takich jak: wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji, syntetyzowanie informacji zaczerpniętych z różnych form przekazów (tekstu linearnego, tekstu w ramce), rozwiązywanie określonego problemu na podstawie interpretacji tekstu oraz tworzeniem dłuższej wypowiedzi pisemnej, gdzie zbadana została umiejętność argumentowania na poziomie podstawowym w oparciu o przytoczony fragment tekstu literackiego.

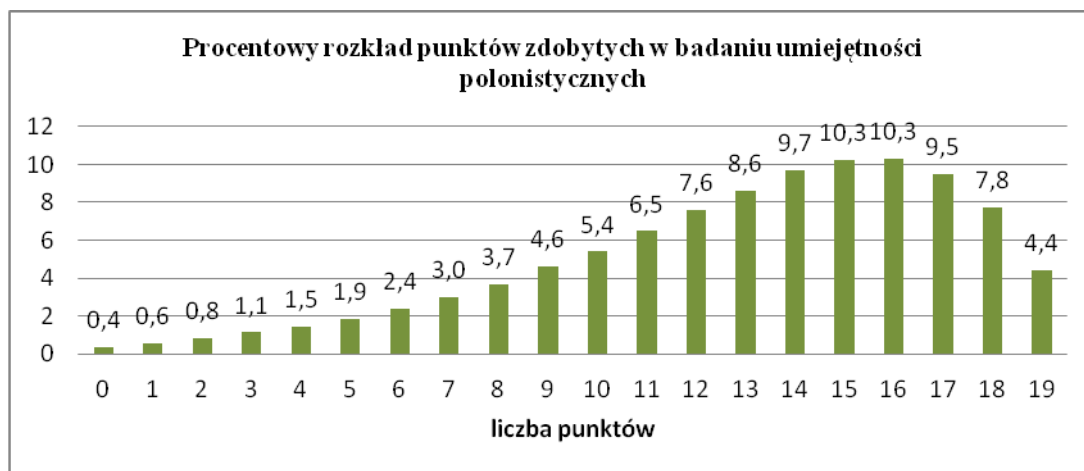
Struktura całego testu objęła aspekt pragmatyczny języka, umiejętność posługiwania się językiem w zakresie czytania i pisania z uwzględnieniem kategorii ortograficznych, gramatycznych oraz leksykalnych.

3. Wyniki badania

3.1. Ogólne wyniki badania

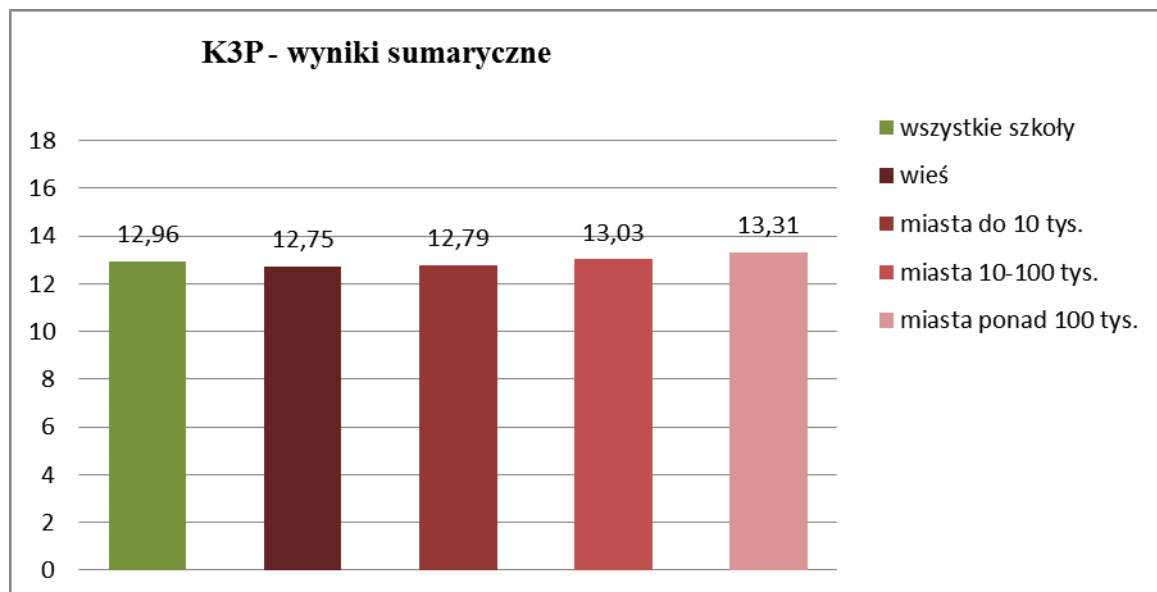
W badaniu wzięło udział 212 583 uczniów z 7 919 szkół i 12 534 oddziałów.

Średni wynik w teście w części polonistycznej wyniósł 12,96 punktu, co oznacza średnią łatwość całego arkusza na poziomie 0,68. Najczęstsze wyniki wśród badanych uczniów to przedział 14-16 punktów – łącznie około 40% uczniów uzyskało wynik w tym przedziale. Rozkład wyników ilustruje wykres 1.

Wykres 1. Procentowy rozkład liczby punktów zdobytych przez uczniów w badaniu kompetencji polonistycznych.

Najwyższe wyniki uzyskali uczniowie uczęszczający do szkół zlokalizowanych w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców, najniższe – mieszkańcy wsi. Różnica wyniosła 0,56 punktu. Wykres 2. prezentuje wyniki badania umiejętności polonistycznych z uwzględnieniem lokalizacji szkół.

Wykres 2. Średnie punktowe wyniki badania umiejętności polonistycznych z uwzględnieniem lokalizacji szkół.

3.2. Odbiór tekstu o charakterze popularnonaukowym

3.2.1. Charakterystyka narzędzia badawczego

Jako bazę do zadań na rozumienie czytanego tekstu wybrano fragment opracowania popularnonaukowego dla dzieci *Bardzo ilustrowana historia nauki*¹. Zasadniczym tematem artykułu jest historia odkrycia penicyliny przez Aleksandra Fleminga. Oprócz tego obok tekstu zasadniczego (linearnego) na stronie zamieszczono ramkę, w której opisano niektóre bakterie. Interesującym aspektem badania było zaobserwowanie strategii uczniowskich podejmowanych przy czytaniu tekstu nowego i nieznanego.

Każdy akapit tekstu oznaczony był nagłówkiem, co ułatwiało śledzenie treści, zrozumienie logicznego powiązania między akapitami i jednocześnie stanowiło pomoc w syntetyzowaniu zasadniczej myśli każdego akapitu. Pierwszy akapit tekstu wprowadza w tematykę, zawiera podstawowe informacje o tym, czym są bakterie i dlaczego ich istnienie nie zawsze było oczywiste dla ludzi. Kolejne trzy akapity koncentrują się na odkryciu penicyliny, omawiają zarówno motywację Fleminga do rozpoczęcia poszukiwań, jak i etapy dochodzenia do odkrycia. Przytoczenie historii odkrycia ma charakter opisowy,

¹ A. Claybourne, A. Larkum, *Bardzo ilustrowana historia nauki*, tłum. D. Graboń, Papilon, Poznań 2010.

we fragmentach narracyjny, anegdotyczny. Akapity 5. i 6. odnoszą się do antybiotyków, ich ważnej roli w zwalczaniu wielu chorób i zagrożeń związanych z ich nadużywaniem.

Obok tekstu linearnego umieszczono ramkę z odpowiedzią na pytanie, czy bakterie są szkodliwe. W niej znajdują się dodatkowe informacje o bakteriach (w tym o ich pozytywnym wpływie na organizm ludzki), a także ilustracje przedstawiające bakterie i antybiotyki. Utrudnieniem dla ucznia w odczytaniu tekstu mogły być łacińskie nazwy bakterii umieszczone obok nazw polskich. Chcieliśmy, by cytowany tekst jak najbardziej przypominał materiały, z którymi uczniowie spotykają się na przykład w trakcie samodzielnego przygotowywania się do zajęć, zarówno w warstwie treściowej, jak i formie graficznej. Nazwy łacińskie nie zostały bezpośrednio powiązane z zadaniami w arkuszu, niemniej ich obecność pełniła ważną funkcję diagnostyczną. Pozwoliły sprawdzić, czy uczniowie pomimo obecności trudnych nazw wyszukują w tekście odpowiednie fragmenty oraz potrafią selekcjonować odnalezione informacje.

Zestaw sprawdzający rozumienie tekstu o charakterze popularnonaukowym składał się z 7 zadań, 5 otwartych i 2 zamkniętych.

► Tekst do zadań

BAKTERIE I ANTYBIOTYKI

1) Niewidzialne stworzenia

Bakterie to mikroskopijne organizmy, które mogą wywoływać choroby. Są wszędzie – w wodzie, powietrzu, ziemi i na naszej skórze. Nie można ich zobaczyć gołym okiem, więc dopiero dzięki nowym wynalazkom ich poznanie stało się możliwe.

2) Nos – wróg zarazków

Podczas I wojny światowej brytyjski biolog Aleksander Fleming pracował jako lekarz w szpitalu wojskowym. Obserwował i leczył chorych z ranami zakażonymi bakteriami. Zdobył ogromną wiedzę o bakteriach, więc po wojnie rozpoczął poszukiwanie nowych lekarstw, które mogłyby je zwalczać. W wydzielinie z zakatarzonego nosa odkrył składnik, który zabija bakterie. Nie był wystarczająco silny, by działać jak lekarstwo, ale dzięki niemu Fleming przekonał się, że organizm człowieka produkuje substancje niszczące niektóre bakterie.

3) Spłeniąły cud

W 1928 r. Fleming wyjechał na wakacje. W laboratorium zostawił kilka płytek, na których znajdowały się bakterie gronkowca. Po powrocie zauważył, że szkiełka pokryły się pleśnią. Chciał je wyrzucić, zastanowiło go jednak, że w pobliżu pleśni wyginęły wszystkie bakterie.

4)

Fleming uświadomił sobie, że pleśń może zawierać coś, co zabija bakterie. Wyodrębnił z niej substancję, którą nazwał penicyliną. Zauważył, że działa na kilka różnych rodzajów szkodliwych bakterii. Wspólnie z dwoma uczonymi opracował nową metodę, która umożliwiała wytwarzanie penicyliny w dużych ilościach. Dzięki temu stało się możliwe powszechne zastosowanie lekarstwa w leczeniu wielu infekcji i chorób.

5) Kariera antybiotyków

Od tamtej pory odkryto wiele substancji niszczących bakterie wytwarzanych przez różne rodzaje pleśni i mikroorganizmów i nazwano je antybiotykami. Stosuje się je obecnie do leczenia różnych chorób, od zapalenia gardła po zapalenie płuc. Dzisiaj antybiotyków są setki.

6) Ostrożnie z antybiotykiem

Niestety, wiele bakterii wywołujących choroby nauczyło się, jak żyć w obecności antybiotyków i nie giną one pod wpływem tego lekarstwa. Dlatego antybiotyki można stosować tylko pod kontrolą lekarza, by nie uodparniać na nie innych bakterii.

Czy bakterie są szkodliwe?

Bakterie to bardzo małe organizmy jednokomórkowe. Nie wszystkie są szkodliwe dla ludzi. Niektóre żyją w naszych organizmach i są nam potrzebne, na przykład pomagają w trawieniu. Dzięki bakteriom powstają sery, jogurty, zsiadłe mleko czy kiszona kapusta, ale są i takie, które mogą wywoływać groźne choroby.

Bakterie zwane pałeczkami okrężnicy (*Escherichia coli*) mogą wywoływać zatrucia pokarmowe.

Bakterie gruźlicy

Gronkowiec złocisty (*Staphylococcus aureus*) wywołuje pryszcze i zapalenie skóry

Lekarstwa niszczące bakterie ocaliły życie milionom ludzi!

Współczesne antybiotyki w kapsułkach

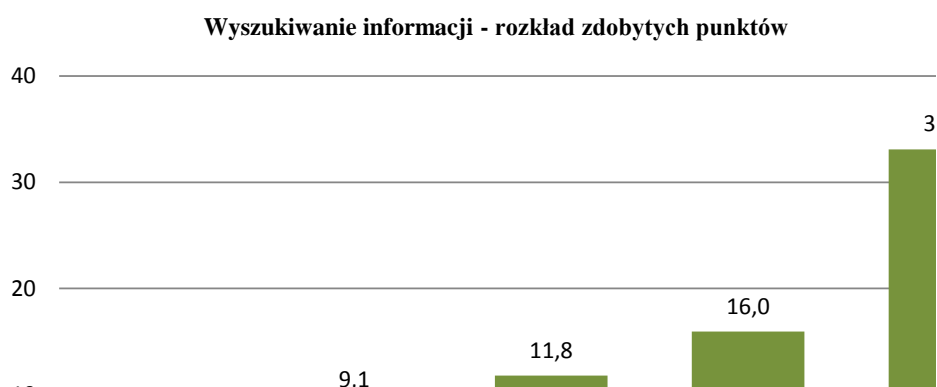
Na podstawie:

A. Claybourne, A. Larkum, *Bardzo ilustrowana historia nauki*, przeł. D. Graboń, Poznań 2012.

3.2.2. Analiza wykonania zadań. Wyszukiwanie informacji

Wyniki ogólne

Uczniowie klas trzecich dobrze poradzi sobie z zadaniami w zakresie wyszukiwania informacji. Okazały się one dla nich raczej łatwe. Wynik ten powinien być tym bardziej satysfakcjonujący, że badani musieli zmierzyć się z tekstem nieznanym, o formie raczej rzadko spotykanej w praktyce klasowo-lekcyjnej. Wykres 3. prezentuje procentowy rozkład zdobytych punktów w tym obszarze.

Wykres 3. Procentowy rozkład liczby punktów zdobytych przez uczniów w obszarze wyszukiwania informacji.

Wyniki w poszczególnych zadaniach

► Zadanie 2. (0-3)

Na podstawie informacji zawartych w tekście i w ramce obok tekstu wymień trzy choroby wywołane przez bakterie.

Komentarz do zadania

Istotą zadania jest wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji w przekazach popularnonaukowych złożonych z tekstu linearnego oraz tekstu w ramce, w tym podpisów do zdjęć.

Poprawne wykonania zadania wymaga umiejętności selekcji i syntezy wiadomości zaczerpniętych z różnych form przekazów.

Wyniki

Na podstawie analizy wyników należy stwierdzić, że uczniowie w rozwiązaniu wskazywali przede wszystkim choroby wymienione w ramce. Niemal 60% uczniów wymieniło „zatrucia pokarmowe”, ponad 50% – „gruźlicę”, jedna trzecia uczniów wskazała na „pryszczę”, ponad połowa – „zapalenie skóry”. Dla chorób wskazanych w tekście wyniki wyglądają następująco: 17% wskazań na „zapalenie gardła”, 20% – „zapalenie płuc”. Warto zwrócić uwagę, że tylko nieco ponad 2% uczniów wskazało „zakażenie ran”. Można sądzić, że wynika to z tego, iż informacja o tej dolegliwości nie została wymieniona

wprost, ale należało ją wyinterpretować z fragmentu dotyczącego działalności Fleminga („[Fleming] obserwował i leczył chorych z ranami zakażonymi bakteriami”). Warto także zauważyć, że jedna trzecia uczniów wymieniła chorobę, która nie została zapisana ani w tekście, ani w ramce lub nie jest chorobą bakteryjną, jednocześnie jedna piąta uczniów wymieniła więcej niż trzy choroby.

► **Zadanie 3. (0-1)**

Dokończ poniższe zdanie. Skorzystaj z informacji zamieszczonych w ramce obok tekstu.

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że...

Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność wyszukiwania informacji na poziomie podstawowym w tekście nieliniowym (ramce) oraz umiejętność selekcjonowania informacji. Odpowiedź uznaje się za poprawną, jeśli uczeń w swojej wypowiedzi nawiązał do roli bakterii w trawieniu lub ich wykorzystania do produkcji żywności (odpowiedź z ramki obejmuje sery, twarogi, zsiadłe mleko, kiszoną kapustę – uczeń mógł użyć wyrazów bliskoznacznych).

W przypadku gdy uczeń udzielił odpowiedzi, która nie odnosi się do ramki, odpowiedź ta została uznana za niepoprawną.

Wyniki

	odpowiedź poprawna	odpowiedź niepoprawna	brak odpowiedzi	śląd
odsetek odpowiedzi	74,2%	16,6%	7,3%	1,8%

Tabela 1. Odsetek odpowiedzi w zadaniu 3.

Uczniowie w większości poprawnie rozwiązali zadanie (74% poprawnych odpowiedzi). Warto jednak zauważyć, że 7% uczniów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie.

► **Zadanie 4. (0-1)**

Która część tekstu mówi o roli przypadku w odkryciu antybiotyku?

A Niewidzialne stworzenia

B Nos – wróg zarazków

C Spleśniały cud

D Kariera antybiotyków

Komentarz do zadania

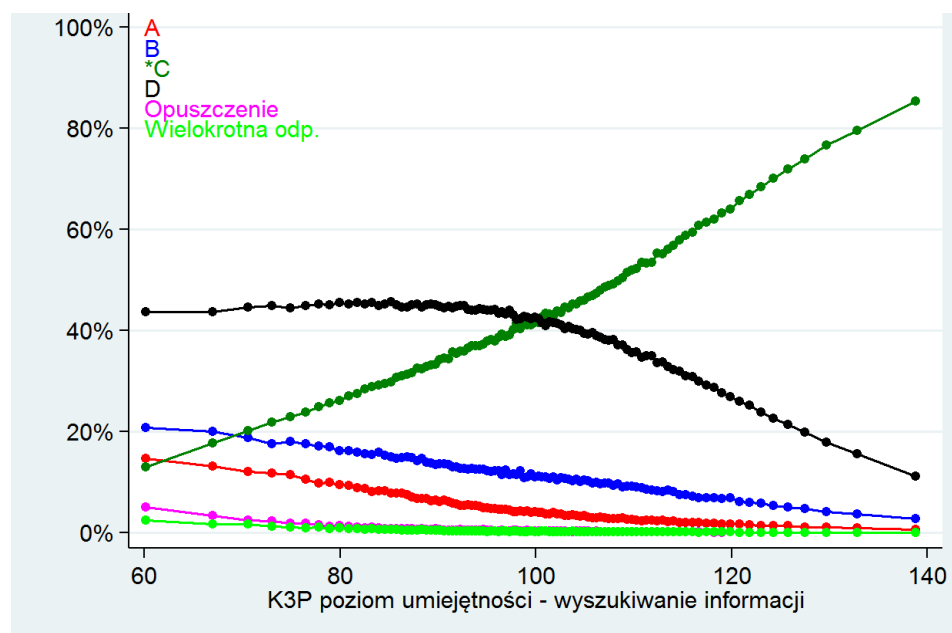
Wskazanie poprawnej odpowiedzi w zadaniu 4 wymagało wykorzystania umiejętności analizy i interpretacji tekstu. Uczeń otrzymał zadanie wskazania fragmentu, którego treść została zrekapitulowana w poleceniu. Trudność, jaką mogli napotkać uczniowie przy próbie rozwiązania zadania, polegała na tym, że myśl przewodnia, wskazana w poleceniu, w tekście nie została wyrażona wprost, ale wymagała wyinterpretowania z treści akapitu. Poprawna odpowiedź („Spleśniały cud”, werstraktor C) odnosi się do sytuacji zauważenia przez Fleminga pleśni, wokół której doszło do wyginięcia bakterii. Spostrzeżenie zjawiska miało miejsce po przypadkowym pozostawieniu płytek z bakteriami gronkowca na czas wyjazdu.

Wyniki

	odpowiedź poprawna	odpowiedź niepoprawna	brak odpowiedzi	wybrana więcej niż jedna odpowiedź
odsetek odpowiedzi	43,7%	55,6%	0,6%	0,4%

Tabela 2. Odsetek odpowiedzi w zadaniu 4.

Wyniki pokazują, że uczniowie napotkali trudności w rozwiązaniu tak sformułowanego zadania. Poprawną odpowiedź wskazało niespełna 44% uczniów, 39% zaś wskazało dystraktor D odnoszący się do kolejnego akapitu, w którym pojawia się forma czasownikowa „odkryto” nawiązująca bezpośrednio do polecenia. Trzeba podkreślić, że częstotliwość wskazania werstraktora C oraz dystraktora D jest na tym samym poziomie wśród uczniów o średnich wynikach w teście.

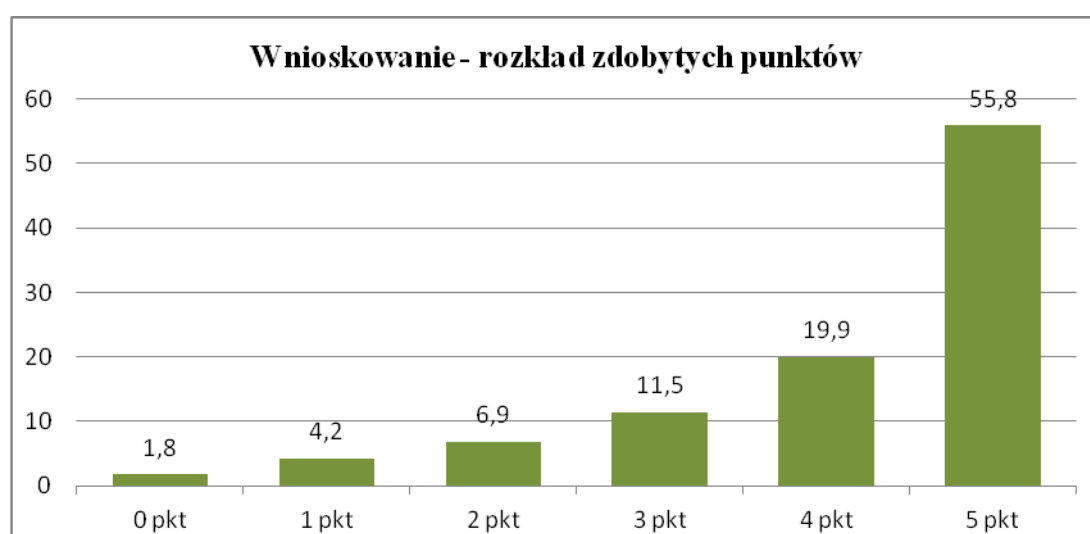
Wykres 4. Wybieralność odpowiedzi w zadaniu 4.

Częstotliwość wyboru tej odpowiedzi wskazuje na braki w umiejętności pogłębionej analizy tekstu ujawniające się w łączeniu fragmentu tekstu oraz opisującego go zdania na podstawowym poziomie – przez wskazywanie tak samo brzmiących słów, opisujących to samo zjawisko, ale w innym kontekście i okolicznościach.

Wnioskowanie

Wyniki ogólne

Wyniki trzecioklasistów w obszarze wnioskowania na podstawie informacji z tekstu są bardzo dobre. Uczniowie nie tylko dobrze radzą sobie z przetwarzaniem informacji, ale także z odnoszeniem ich do świata spoza tekstu, do wiedzy ogólnej. Wykres 5. prezentuje procentowy rozkład wyników trzecioklasistów w obszarze wnioskowania.

Wykres 5. Procentowy rozkład liczby punktów zdobytych przez uczniów w obszarze wnioskowania.

Wyniki w poszczególnych zadaniach

► Zadanie 1.

Wyjaśnij, dlaczego ludzie bardzo długo nie wiedzieli o istnieniu bakterii.

Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza, czy uczeń potrafi wyciągać wnioski na podstawie informacji pomieszczonych w artykule popularno-naukowym, w tekście o charakterze ciągłym. Poprawne wykonanie zadania zdefiniowane jest również umiejętnością selekcjonowania informacji, co skutkuje poprawnym wyjaśnieniem problemu postawionego w poleceniu.

Poprawnie udzielona odpowiedź obejmuje odwołanie się do rozmiarów bakterii, braku urządzeń, za pomocą których można obserwować organizmy o rozmiarach mikroskopijnych, bądź nawiązanie do tego, że bakterie do pewnego momentu nie zostały jeszcze odkryte.

Przy wskazaniu na rozmiary bakterii uczeń może użyć sformułowania zaczerpniętego wprost z tekstu („nie można ich zobaczyć gołym okiem”) bądź odwołać się do wielkości za pomocą wartości nie do końca zgodnej z rzeczywistością, ale w oczach trzecioklasisty oznaczającej coś bardzo małego, niewidocznego (np. milimetrowe).

Odpowiedź niepoprawna to taka, która nie odnosi się do polecenia bądź jest niezgodna z wiedzą faktyczną, np. „bo bakterie nie istniały”, „bo uczeni nie umieli ich odkryć”.

Wyniki

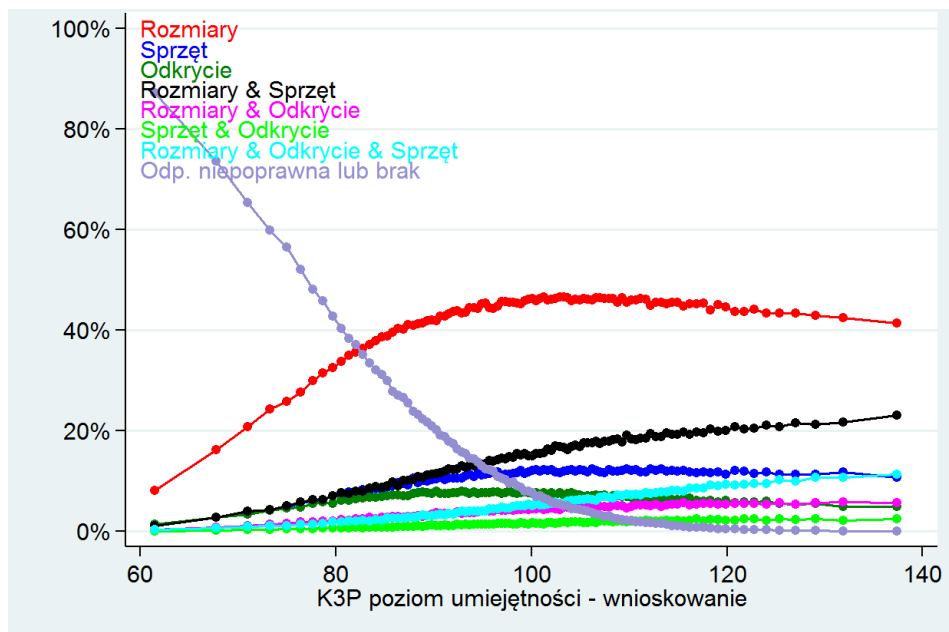
	odpowiedź poprawna	odpowiedź niepoprawna	brak odpowiedzi	śląd
odsetek odpowiedzi	85,2 %	9,9%	3,5%	1,3%

Tabela 3. Odsetek odpowiedzi w zadaniu 1.

Większość uczniów (niemal 86%) udzieliła poprawnej odpowiedzi, 10% niepoprawnej, niemal 4% nie udzieliło odpowiedzi. Ponad 1% uczniów „pozostawił ślad”, to znaczy, że w miejscu przeznaczonym na odpowiedź znajduje się wpis niebędący odpowiedzią. Takie wpisy świadczą najprawdopodobniej o tym, że uczeń podjął wysiłek rozwiązania zadania (przeczytał polecenie, próbował coś napisać), ale zadanie okazało się zbyt trudne. Pozostawienie pustego miejsca może być także dowodem na niepodjęcie próby rozwiązania zadania.

Ponad 40% uczniów wskazało na rozmiary bakterii, niespełna 11% – sprzęt, 7% uczniów nawiązało do faktu, że ludzie nie wiedzieli o istnieniu bakterii, ponieważ te nie zostały jeszcze odkryte. Przy czym ci uczniowie, których poziom umiejętności wnioskowania był najwyższy, najczęściej uzasadniali odpowiedź, odnosząc się do rozmiarów bakterii.

Niemal 15% uczniów wskazało na rozmiary i sprzęt, nieco ponad 4% rozmiary i fakt dotychczasowego nieodkrycia bakterii. Tylko nieco ponad 5% uczniów w swojej odpowiedzi odwołało się do trzech argumentów – rozmiarów, braku odpowiednich urządzeń oraz faktu nieodkrycia.

Wykres 6. Rodzaj odniesienia w uzasadnieniu do zadania 1.

► **Zadanie 5. (0-1)**

Wybierz dokończenie zdania zgodne z tekstem.

W tekście mówi się, że wydzieliną z zakatarzonego nosa i pleśń

A. mają brzydki zapach.

B. często pojawiają się w laboratorium.

C. wywołują zapalenie gardła.

D. zawierają substancję niszczącą bakterie.

Komentarz do zadania

Uczeń, który poprawnie wykonał zadanie powinien był odnieść się do różnych fragmentów tekstu: W wydzielinie z zakatarzonego nosa odkrył składnik, który zabija bakterie (akapit 2.), Fleming uświadomił sobie, że pleśń może zawierać coś, co zabija bakterie. Wyodrębnił z niej substancję, którą nazwał penicyliną (akapit 4.), a następnie wyciągnął wnioski wynikające z zestawienia tych dwóch informacji. Dodatkowe wskazówki zawarte były w akapicie 3.: Po powrocie zauważył, że szkiełka pokryły się pleśnią. Chciał je wyrzucić, zastanowiło go jednak, że w pobliżu pleśni wyginęły wszystkie bakterie.

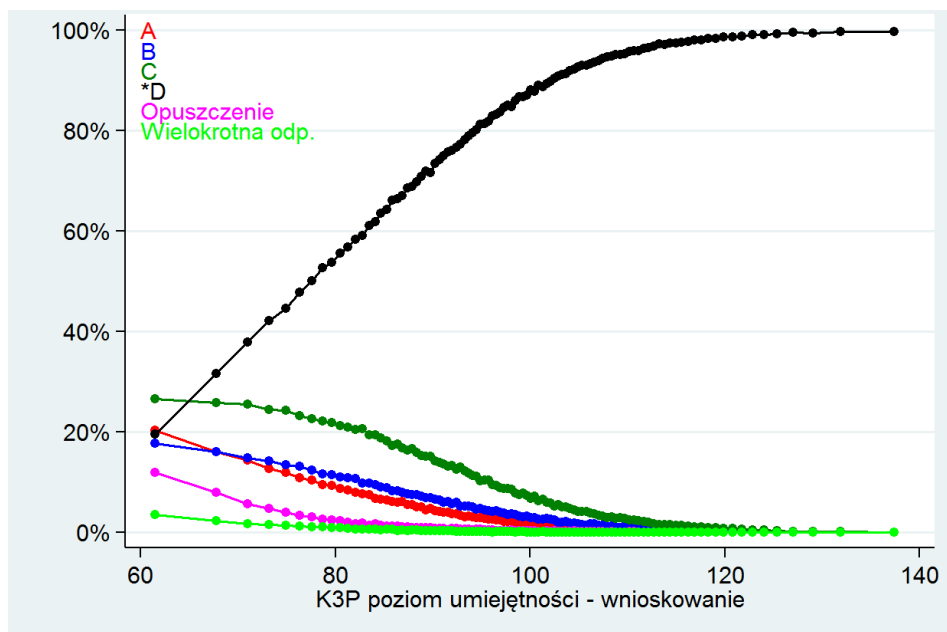
Przedstawione uczniom odpowiedzi niepoprawne (dystraktory) mogły okazać się bardzo atrakcyjne dla uczniów, którzy słabiej opanowali umiejętność rozumienia czytanego tekstu. Odpowiedź A może być zgodna z doświadczeniem ucznia, zarówno pleśń, jak i katar, mogą kojarzyć się z czymś brudnym, a zatem śmierdzącym. Wybór tej odpowiedzi świadczyłby o tym, że uczeń bardziej niż na wiedzy wynikającej z czytania tekstu oparł się na swoich przeświadczeniach. Odpowiedź B mogłaby być zgodna z wiedzą wynikającą z pobieżnej, niedbałej lektury. Znaczna część tekstu opowiada o tym, co działo się w laboratorium, stąd mógłby wynikać wybór ucznia. Zapalenie gardła (sugerujące poprawność odpowiedzi C) wymienione jest w tekście. Wybór tej odpowiedzi mógłby informować o tym, że uczeń skupił się na wyszukiwaniu informacji fragmentarycznych i w niedostatecznym stopniu opanował umiejętność uogólniania i wnioskowania.

Wyniki

	odpowiedź poprawna	odpowiedź niepoprawna	brak odpowiedzi	wybrana więcej niż jedna odpowiedź
odsetek odpowiedzi	81,8 %	16,9%	0,9%	0,3%

Tabela 4. Odsetek odpowiedzi w zadaniu 5.

Z powyższego zestawienia procentowego wynika, że zadanie 5. okazało się dla uczniów łatwe. W niewielu też przypadkach uczniowie nie podjęli próby odpowiedzi (poniżej jednej setnej wszystkich uczniów). Podobnie niewielka część uczniów zakreśliła więcej niż jedną odpowiedź (stało się tak w kilkuset przypadkach). Świadczy to także o tym, że uczniowie dobrze sobie radzą z rozwiązywaniem tego typu zadań (zamkniętych wielokrotnego wyboru).

Wykres 7. Wybieralność odpowiedzi w zadaniu 5.

Innych informacji dostarczyć może zestawienie popularności dystraktorów. Najwięcej, bo aż ponad 9% uczniów odpowiadających błędnie, wybrało odpowiedź C. Ci uczniowie skupili się na wyławianiu pojedynczych informacji, niekoniecznie związanych z odpowiedzią na zadane pytanie. Świadczy to o braku strategii selekcji informacji. Warto w klasie zwrócić uwagę na takich uczniów i przy rozwiązywaniu zadań prosić o uzasadnienie wyboru fragmentów, z których chcą korzystać.

► **Zadanie 6.**

W czwartej części tekstu brakuje tytułu. Wymyśl tytuł pasujący do tej części i zapisz go poniżej.

Komentarz do zadania

To zadanie łączyło dwa zestawy umiejętności. Z jednej strony było sprawdzeniem tego, jak uczniowie radzą sobie z uogólnianiem treści akapitu (streszczaniem), z drugiej – sprawdzało umiejętność komponowania tytułu/ nagłówka. Pełną punktację (2 p.) otrzymywał uczeń, który wykazał się obiema tymi umiejętnościami. W zakresie odwołania się do treści akapitu (dopuszczano także odwołanie do jego fragmentu) uczeń mógł skupić się na następujących aspektach: odkrycie/zauważenie właściwości pleśni, wyodrębnienie penicyliny, opracowanie antybiotyku. Z kolei poprawnie zredagowany nagłówek musiał charakteryzować się zwięzłością, lakonicznością, a poza tym nie mógł mieć formy tylko opisowej. W tym aspekcie wskazówką dla ucznia mogły być przykłady innych nagłówków w tym tekście. Z zadaniem najłatwiej było poradzić sobie uczniom, którzy mieli doświadczenie w czytaniu różnego typu tekstów.

Jednym z bardziej interesujących elementów analizy wyników zadania jest zwrócenie uwagi na to, czy zaproponowana przez ucznia odpowiedź jest dosłowna (tzn. czy pojawiają się w niej wyrazy zaczerpnięte wprost z tekstu), czy też jest metaforyczna (czyli niedosłownie odwołuje się do zagadnień opisanych w tekście).

Kolejnym ciekawym zagadnieniem jest wybór formy poprawnie skonstruowanych nagłówków, czyli na przykład równoważnik zdania lub zdanie pytające. Uczniowie często redagują plany odtwórcze tekstów (najczęściej literackich), dlatego ważne dla nas było sprawdzenie, na ile te umiejętności przekładają się na rozwiązanie tego typu zadań.

Odpowiedzi uznane za niepełne (1 p.) odnosiły się do tekstu (uczeń zatem rozumiał funkcję streszczającą nagłówka), świadczyły także o tym, że uczeń zrozumiał polecenie. Błędna natomiast była sama forma nagłówka, która mogła być na przykład odpowiedzią na pytanie, o czym jest ten tekst: *Jest to o tym, że Fleming odkrył penicylinę.*

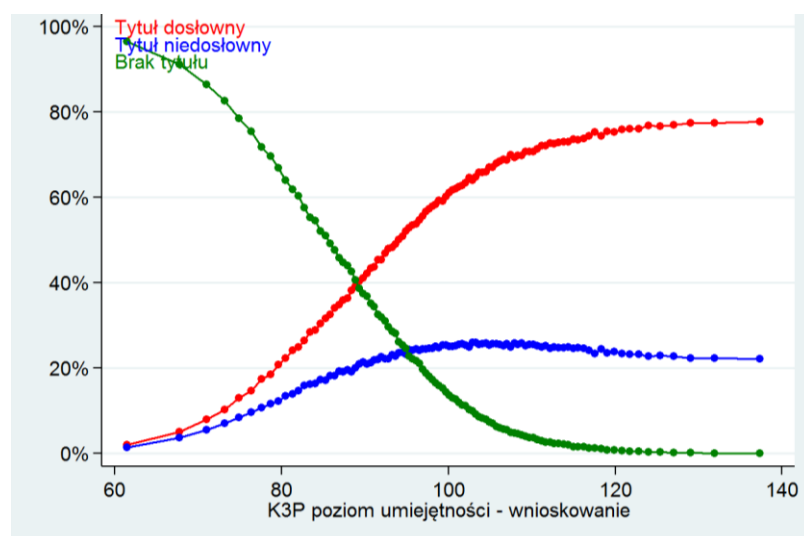
Odpowiedzi uznane za niepoprawne nie odnosiły się do tekstu i nie miały funkcji nagłówka, np.: *O czym jest ta część?, Ale fajnie!, Fleming na wojnie.*

Wyniki

	tytuł odnoszący się do tekstu (2 p.)	odpowieź odnosząca się do tekstu, niebędąca tytułem (1 p.)	odpowieź nie odnosi się do tekstu	brak odpowiedzi	śląd
odsetek odpowiedzi	76,1 %	8,9%	9,1%	1,5%	4,4%

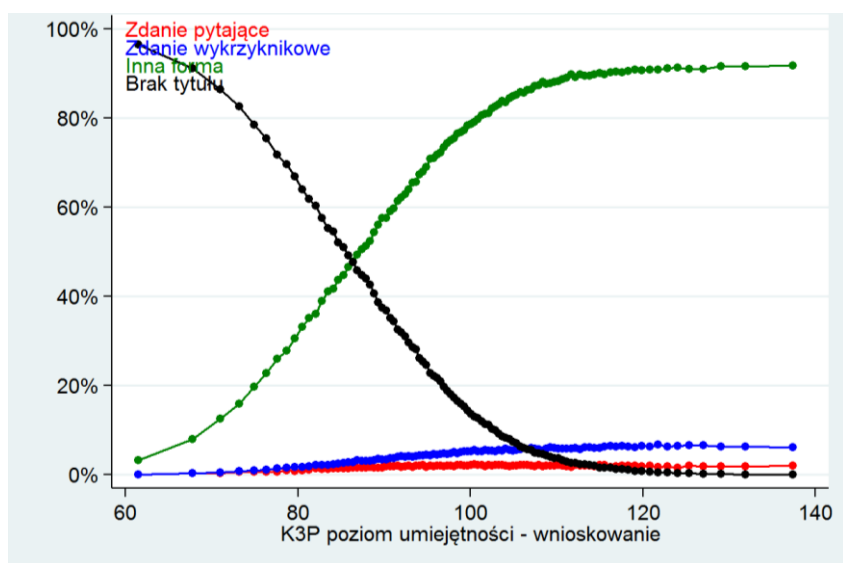
Tabela 5. Odsetek odpowiedzi w zadaniu 6.

Powyższe zestawienie wyników pokazuje, że zadanie okazało się dla uczniów łatwe. Ponad trzy czwarte z nich wykazało się zarówno umiejętnością uogólniania, jak i umiejętnością tworzenia tytułu. Zastanawiający może być odsetek uczniów, których odpowiedzi nie odnosiły się do tekstu. W tym przypadku przeszkodą w pozytywnym oceniu ich odpowiedzi mogły być nie tylko ich niedostateczne umiejętności, ale także na przykład forma odpowiedzi (zbyt ogólna, zbyt metaforyczna), która utrudniła nauczycielowi poprawną ocenę.

Wykres 8. Sposób odniesienia do tekstu w zadaniu 6.

Zdecydowana większość uczniów (ponad 54%) w sposób dosłowny nawiązała do tekstu wyjściowego, dotyczy to także uczniów wykazujących się najwyższym poziomem umiejętności w zakresie wnioskowania. Jest to wynik tym bardziej zaskakujący, że wszystkie śródtytuły zastosowane w artykule mają charakter metaforyczny i mogłyby stanowić punkt odniesienia dla uczniów. W tym miejscu należy wspomnieć o różnych ćwiczeniach związanych z operacjami na tekście, które nie zawsze znajdują się w zestawie narzędzi edukacji zintegrowanej, a które doskonale pozwalają rozwijać kompetencje czytelnicze. Mowa tu o wszystkich ćwiczeniach na budowanie metafory w odniesieniu do obrazu (przykładem wykorzystania może być popularna gra towarzyska Dixit). W tego typu aktywnościach uczniowie rozwijają umiejętności, a także odkrywają nowe, niesztampowe możliwości pracy z tekstem.

Wykres 9. Forma tytułu w zadaniu 6.

Podobnie jeśli chodzi o wybór formy odpowiedzi uczniowie w zdecydowanej większości zastosowali znane sobie i najlepiej przećwiczone równoważniki zdań. Warto na lekcjach z edukacji polonistycznej pokazywać także inne formy streszczające: na przykład zdania pytające. Ćwiczenia w zakresie stawiania pytań do tekstu doskonale rozwijają umiejętności związane z rozumieniem czytanego tekstu.

► **Zadanie 7.**

Fleming i jego współpracownicy za odkrycie antybiotyku dostali Nagrodę Nobla, którą przyznaje się za największe odkrycia naukowe. Dlaczego odkrycie antybiotyku uznano za tak ważne?

Komentarz do zadania

Zadanie wymagało od ucznia wykorzystania umiejętności wnioskowania z użyciem wiedzy spoza tekstu. Przede wszystkim chcieliśmy, żeby uczeń poprawnie zrozumiał polecenie, w którym mowa jest o największych odkryciach naukowych. Jest to sugestia, aby uczeń na podstawie informacji wyciągniętych z tekstu sformułował argument potwierdzający doniosłość odkrycia.

W tekście pojawiły się wskazówki, które mogły ułatwić uczniom rozwiązanie zadania. W akapicie 1. mówi się o powszechności występowania bakterii wywołujących choroby: Bakterie to mikroskopijne

organizmy, które mogą wywoływać choroby. Są wszędzie – w wodzie, powietrzu, ziemi i na naszej skórze. W akapicie 4. pojawia się więcej informacji: Zauważył, że działa na kilka różnych rodzajów szkodliwych bakterii (leczenie wielu chorób), Wspólnie z dwoma uczonymi opracował nową metodę, która umożliwiała wytwarzanie penicyliny w dużych ilościach (możliwość szerokiej produkcji), Dzięki temu stało się możliwe powszechne zastosowanie lekarstwa w leczeniu wielu infekcji i chorób (powszechność i dostępność wynalazku).

Poprawna odpowiedź odnosi się do użyteczności odkrycia oraz jego doniosłości wyrażonej przez wskazanie na skalę zastosowania lub skalę skuteczności (np. leczy wiele chorób, wyleczył miliony ludzi, sprawił, że śmiertelne choroby mogły być wyleczone).

Odpowiedź niepoprawna nie zawiera odniesienia do doniosłości odkrycia, może zatem świadczyć o niezrozumieniu polecenia lub nieumiejętności sformułowania argumentu.

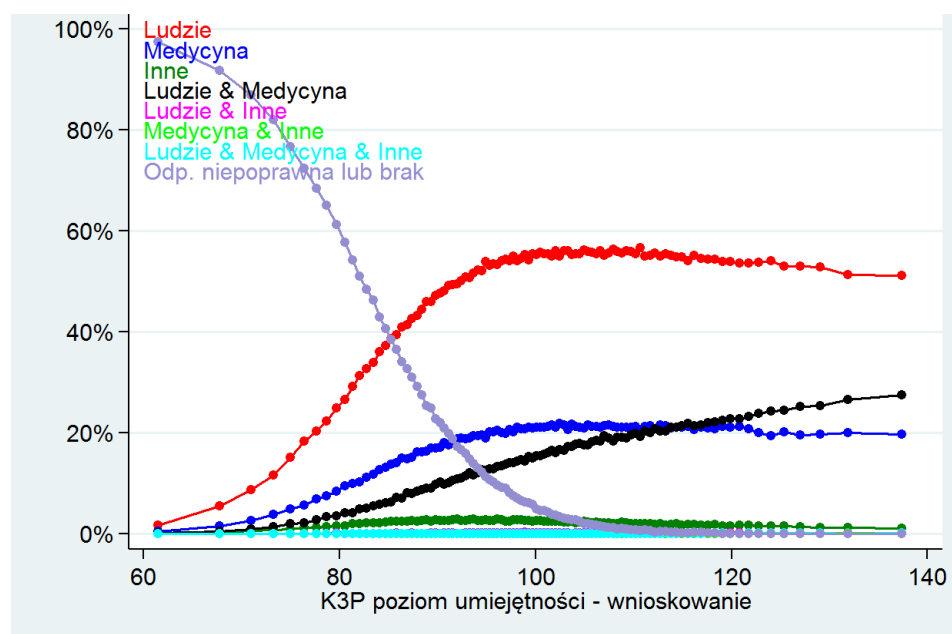
Wyrażenie odpowiedzi pełnym/niepełnym zdaniem nie miało wpływu na punktację w zadaniu.

Wyniki

	odpowiedź poprawna	odpowiedź niepoprawna	brak odpowiedzi	śląd
odsetek odpowiedzi	82,9 %	9,1%	6,3%	1,7%

Tabela 6. Odsetek odpowiedzi w zadaniu 7.

Zadanie okazało się dla uczniów łatwe, chociaż aż ponad 6% uczniów nie podjęło w ogóle próby rozwiązania zadania, łącznie prawie 8% uczniów nie odpowiedziało na zadane pytanie.

Wykres 10. Sposób uzasadnienia w zadaniu 7.

Najczęściej w swoich odpowiedziach uczniowie odnosili się do użyteczności odkrycia dla ludzi (prawie 48%), rzadziej dla medycyny (prawie 18%). Połączenie tych dwóch warunków pojawiło się w około

15% odpowiedzi, najczęściej dotyczyło to uczniów o najwyższym poziomie umiejętności wnioskowania.

Zapewne taki wynik jest związany nie tylko z umiejętnościami stricte polonistycznymi, ale także z ogólną wiedzą o świecie i cywilizacji. Uczniowie z tej najmniej licznej grupy wykazali się przede wszystkim umiejętnością oceny obserwowanych zjawisk: zauważyli bowiem, że Nagroda Nobla nie jest tylko rankingiem najpotrzebniejszych dla ludzkości odkryć, jej laureaci wpłynęli na dalszy rozwój swojej dziedziny. Zatem nagroda ta ma znaczenie głębsze i bardziej złożone.

3.3. Tworzenie wypowiedzi. Charakterystyka narzędzia badawczego

Tworzenie własnej wypowiedzi, listu, związane było z fragmentem opowiadania z tomu *Nowe przygody Mikołajka*, który dotyczył strachu bohatera przed pójściem do dentysty. Zabawny, przystępny tekst skłaniał uczniów do wejścia z nim w dialog i utożsamienia się z głównym bohaterem. Główny temat tekstu skłaniał do rozważań na temat tego, co powinno mieć większe znaczenie: strach, czy dbałość o zdrowie.

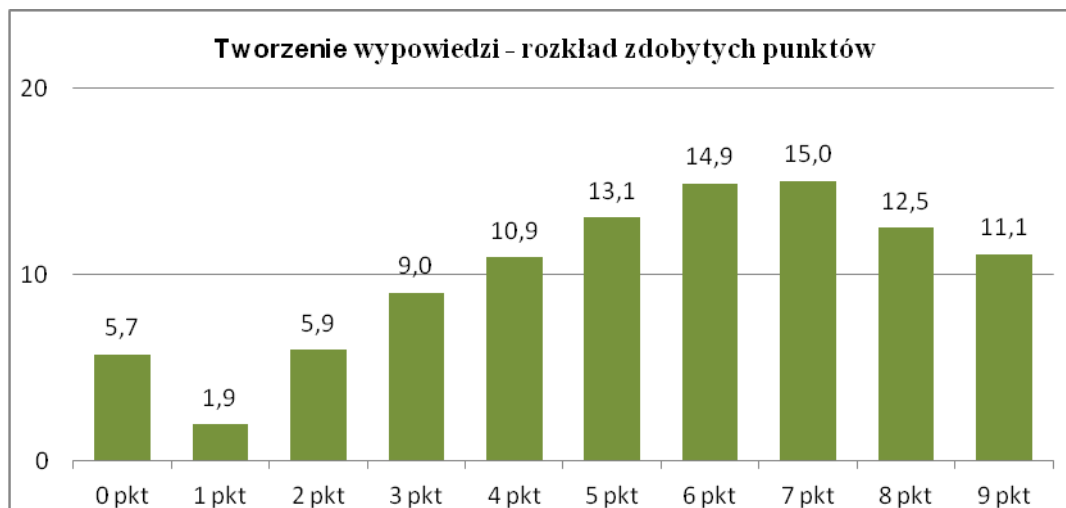
Uczniowie otrzymali polecenie napisania listu do chłopca i przekonania go do pójścia do dentysty. Zadanie zatem sprawdzało kilka ważnych umiejętności: rekonstruowania sytuacji bohatera, odnoszenia się do niej, argumentowania i wreszcie – komponowania własnego tekstu. W całościowej ocenie wykonania zadania były także brane pod uwagę aspekty formalne. To z pozoru proste zadanie miało zatem dużą wartość diagnostyczną, pozwoliło zbadać gotowość uczniów do tworzenia poprawnych tekstów traktowanych jako suma treści i formy. Tworzenie własnego tekstu to zadanie bardzo trudne, szczególnie dla najmłodszych uczniów. Po pierwsze uczniowie zmagają się z wieloma trudnościami, takimi jak niedostateczna praktyka w pisaniu czy nieznanostwo konwencji różnych gatunków. Ułatwieniem dla ucznia mogło być to, że miał odnieść się do sytuacji bliskiej i znanej, a także to, że miał zwrócić się do rówieśnika.

Wyniki badania trzecioklasistów z 2008 roku pokazują, że zadanie napisania tekstu o charakterze argumentacyjnym, stwarzające możliwość dyskusowania, przekonywania do swoich racji, jest dla uczniów atrakcyjne. Ujawnia obszar niewykorzystanych umiejętności przez zachęcanie do aktywności i zaangażowania emocjonalnego. Zastosowany kontekst wiąże polecenie z doświadczeniem dziecka, zachęca do formułowania wypowiedzi spontanicznych i samodzielności językowej (Żytko, 2011). Jednocześnie forma listu pobudza do wytworzenia specyficznej relacji pomiędzy piszącym a adresatem, wymaga zachowania równowagi pomiędzy zachowaniem reguł i ogólnie akceptowanych zasad a możliwością i potrzebą wyrażenia emocji i myśli piszącego (Skwarczyńska, 2006; Żytko, 2010).

3.3.1. Wyniki

Wyniki ogólne

W zakresie tworzenia wypowiedzi trzecioklasiści osiągnęli raczej wysokie wyniki. Wydaje się, że największy wpływ na punktację miała ocena formy wypowiedzi oraz kryteriów językowo-ortograficznych. Poniższy wykres prezentuje procentowy rozkład wyników w obszarze tworzenia wypowiedzi.

Wykres 11. Rozkład procentowy zdobytych punktów w obszarze tworzenia wypowiedzi.

Wyniki w poszczególnych kategoriach

► Zadanie 8.

Przeczytaj poniższy tekst, a następnie wykonaj polecenie.

Komentarz do zadania

Zadanie oceniane było w kilku aspektach: treści, formy, języka i stylu.

I. Treść (0-3)

W zakresie treści uczeń powinien był wykazać się odniesieniem do tekstu podanego w poleceniu (1 p.), czyli przywołać imię bohatera, odnieść się do jego sytuacji, problemu opisanego w tekście.

Kolejne 2 punkty przyznawane były za treść listu i jakość zawartej w nim argumentacji. Pełną punktację otrzymał uczeń, który stworzył wypowiedź argumentacyjną (wskazał cel wypowiedzi, zajął stanowisko, próbował przekonać do swojego zdania), a jego argumentacja była rozwinięta, np.: przywołał więcej niż jeden argument lub wzbogacił argument o przykłady, lub prezentował więcej niż jeden aspekt wizyty u dentysty (np. mówił o konsekwencjach dla zdrowia i o tym, że nie ma się czego bać). Odpowiedź oceniona na 1 p. w tym aspekcie była wypowiedzią argumentacyjną, ale zawarta w niej argumentacja nie była rozwinięta.

Wyniki

Zadanie 8. nie zniechęciło uczniów. Wypowiedź napisało 96,76% trzecioklasistów. Ponad 92% uczniów napisało tekst zgodny z poleceniem. Niewiele mniej, bo ponad 91% uczniów w swoim tekście odniosło się do sytuacji Mikołajka. Doskonały wynik uczniowie osiągnęli także w zakresie argumentacji: ponad 90% została oceniona na 1 lub 2 punkty. Tak dobry wynik można tłumaczyć także tym, że uczniowie łatwo mogli utożsamić się z sytuacją chłopca, bo sami mieli podobne doświadczenia i chętnie się nimi dzielili.

II. Forma (0-2)

To kryterium odnosiło się do zawartych w wypowiedzi ucznia formalnych wyznaczników listu. Aby uzyskać jeden punkt uczeń musiał co najmniej sformułować wypowiedź skierowaną do adresata, zapisać nagłówek oraz podpis (zwrot do adresata). Obecność tych trzech elementów świadczyła o tym, że uczeń wie, czym charakteryzuje się list. Drugi punkt otrzymywał wtedy, kiedy dodatkowo zapisał miejscowość i datę, zwroty grzecznościowe (np. pozdrowienia), a zwroty do adresata zapisał wielką literą.

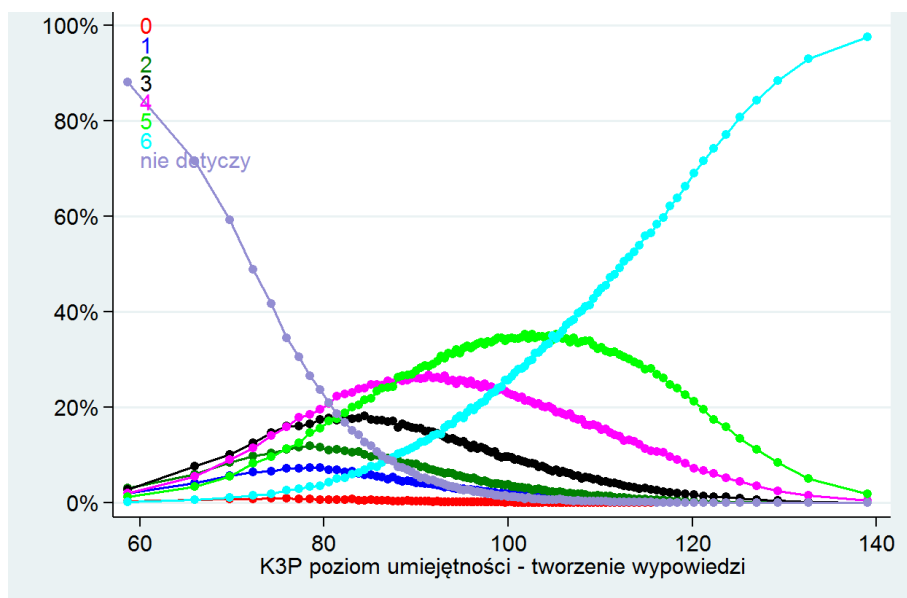
Wyniki

	wypowiedź skierowana do adresata	podpis	nagłówek	wielka litera w zwrotach do adresata	miejscowość i data	zwroty grzecznościowe
odsetek odpowiedzi zawierających następujące elementy:	91,5%	81,6%	82%	53%	1%	54,2%

Tabela 7. Odsetek odpowiedzi w kryterium.

W powyższym zestawieniu odsetek odpowiedzi układa się zgodnie z założonymi kryteriami oceny. Najpopularniejsze wskazania to te, których obecność uznaliśmy za obowiązkową, by uzyskać 1 punkt.

Rzadziej uczniowie pamiętają o umieszczeniu w rogu kartki miejscowości i daty. Co ciekawe, obecność zwrotów grzecznościowych (które wydają się naturalnym elementem listu) były zastosowane tylko w ponad połowie wypowiedzi, tak jak zapis wielką literą zwrotów do adresata, co z kolei wydaje się bardziej połączone z umiejętnościami ortograficznymi niż umiejętnością komponowania listu.

Wykres 12. Liczba formalnych wyznaczników listu w wypowiedzi.

Wszystkie wyznaczniki formalne listu w swoich wypowiedziach zawarło prawie 31% uczniów, najczęściej najlepiej radzących sobie z pisaniem. Z kolei naprawdę niewielki odsetek dzieci (0,25%) w ogóle nie odniósł się do formalnych wyznaczników listu. Jest to wynik dobry, oznaczający, że właściwie wszyscy uczniowie mają świadomość tego, jak komponować list.

III. Język i styl²

Badanie *K3* skierowane jest do trzecioklasistów, którzy na tym etapie dopiero poznają zasady poprawności językowej i stylistycznej. Dlatego w tym kryterium przyjęliśmy zasadę kierowania się komunikatywnością tekstu. Zatem, jeśli uczeń w większości swojej pracy posługiwał się językiem zrozumiałym i był w pełni komunikatywny (w jego pracy nie było błędów językowych i stylistycznych utrudniających zrozumienie treści), otrzymywał dwa punkty. Jeśli jednak praca była w większości (ok. 70% tekstu) niezrozumiała przez błędy językowe i/lub stylistyczne – punktacja zmniejszała się o 1. 0 punktów otrzymywał uczeń, którego praca zawierała błędy uniemożliwiające zrozumienie treści.

Wyniki

W zakresie poprawności stylistycznej i językowej wyniki nie wydają się zadawalające: aż ponad 17% uczniów napisało tekst, który był niekomunikatywny lub w znacznej mierze niezrozumiały dla nauczycieli. Do tych uczniów powinna być skierowana pomoc już od klasy czwartej, tak aby jak najwcześniej rozpoczęli pracę nad polepszeniem jakości pisanych tekstów. W tym wypadku należy zwrócić baczną uwagę także na sposób ustnego wypowiedzania się, by w pełni zdiagnozować przyczynę problemu.

IV Zapis³

Trzecioklasiści wciąż jeszcze uczą się zasad poprawnego zapisu i interpunkcji. Dlatego za minimalne warunki poprawności uznaliśmy dwa elementy: zamykanie myśli w obrębie zdań oraz rozpoczynanie zdań wielką literą i kończenie kropką (1 punkt). Spełnienie tych warunków świadczy o tym, że uczeń w minimalnym stopniu rozróżnia mowę i pismo. Kolejny punkt zdobywał uczeń, który stosował wielką literę w zapisie nazw własnych, poprawnie zapisywał litery tworzone za pomocą znaków diakrytycznych (np. zmiękczenia, głoski nosowe). W badaniu zbieraliśmy informacje o tym, czy uczniowie poprawnie zapisują ortogramy, nie było to jednak brane pod uwagę w punktacji.

Wyniki

	zapis zdania	zapis nazw własnych	zapis znaków diakrytycznych	zapis ortogramów
odsetek prac poprawnych w zakresie wymienionych elementów	66,8%	73,2%	54,8%	40,1%

² W kategorii „Język i styl” oceniane były tylko prace składające się z co najmniej 20 słów.

³ W kategorii „Zapis” oceniane były tylko prace składające się z co najmniej 20 słów.

Tabela 8. Odsetek odpowiedzi w kryterium.

Jak widać z wyników zamieszczonych w tabeli, trzecioklasiści wciąż słabo radzą sobie z umiejętnością uznaną za podstawową umiejętność poprawnego zapisu, czyli zamykanie myśli w obrębie zdań oraz rozpoczynanie zdań wielką literą i kończenie kropką, umiejętność tę w pełni opanowało 67% uczniów. Jest to wskazanie do pilnej pracy z uczniami nad poprawą jakości zapisu. Z kolei najwyższy poziom umiejętności (niepunktowany w zadaniu), czyli w pełni poprawny zapis ortogramów, opanowało niewiele ponad 40% uczniów. To mało, zważywszy że pisząc własne teksty (list do rówieśnika), posługiwali się słownictwem znanym sobie i bliskim.

4. Przykładowe rozwiązania z omówieniem

► Zadanie 1.

Odpowiedzi prawidłowe

Nawiązanie do rozmiarów bakterii

Realizacja 1:

.....
.....
.....
.....
.....

Realizacja 2:

.....
.....
.....
.....

Realizacja 3:

.....
.....

Realizacja 4:

.....
.....
.....
.....

Realizacja 5:

.....
.....
.....
.....

Realizacja 6:

.....
.....
.....

Realizacja 7:

...z powodu którego ludzie długo nie wiedzieli o istnieniu bakterii.

Ludzie nie wiedzieli długo o istnieniu bakterii
dlatego że są one małe i są wszędzie.

Realizacja 8:

Bo ludzie nie mogli ich zobaczyć,
nie wiedzieli co z nimi się dzieje.

Realizacja 9:

Ludzie nie wiedzieli o bakteriach dlatego że ich nie czuli ani
nie widzieli i nie słyszeli.

Nawiązanie do braku odpowiednich urządzeń

Realizacja 1:

Ludzie bardzo długo nie wiedzieli
o istnieniu bakterii, ponieważ ludzie
nie mieli urządzenia.

Realizacja 2:

Dlatego że ludzie wynaleźli mikroskop...

Realizacja 3:

Dlatego że jeszcze nie istniały mikroskopy.

Realizacja 4:

W dawnych czasach ludzie nie wiedzieli o bakteriach,
bo nie mieli mikroskopów żeby je zobaczyć.

Nawiązanie do rozmiarów i braku urządzeń

Realizacja 1:

Bo bakterie nie widzieli gołym okiem, jedynie ^{przez} mikroskopem ^{były} różnymi wymiarami.

Realizacja 2:

Ponieważ nie były widoczne. Później wynaleziono wymiarów który pozwala zobaczyć bakterie, wtedy wynaleziono ich istnienie.

Realizacja 3:

Dlatego ponieważ ich nie widzieli. A dopiero później mogli je ujrzeć przez nowe wynalazki.

Odpowiedzi nieprawidłowe

Odpowiedzi nieprawidłowe wynikały przede wszystkim ze stosowania swoistych skrótów myślowych bazujących na powiązaniu odkrycia bakterii z osobą Fleminga oraz sytuacją I wojny światowej. Uczniowie w poniższych odpowiedziach odnosili się zatem do kontekstu odkrycia bakterii, bez wskazania na konkretne czynniki, niezależne od sytuacji historycznej.

Realizacja 1:

Sądzieli, że nie wiedzieli, że istnieją na ich wiałach bakterie, bo ich nikt nie badał.

Realizacja 2:

Dlatego że dopiero po I wojnie światowej odkrył to Aleksander Fleming.

Realizacja 3:

Dlatego że wtedy nie było jeszcze lekarza Aleksandra Fleminga.

Realizacja 4:

Ludzie nie wiedzieli o bakteriach bo I wojna światowa im pokazała i dzięki wojnie wzięty się dowiedzieli o bakteriach.

Realizacja 5:

Ludzie nie wiedzieli, że istnieją na ich ciałach bakterie, bo ich nikt nie badał.

Realizacja 6:

Ludzie nie uwierzyli w istnienie bakterii bo tylko I wojna światowa.

Część błędnych odpowiedzi wynikała z błędów we wnioskowaniu polegających na dowolnym, często-kroć alogicznym zestawianiu informacji zapisanych w tekście. Odpowiedzi sugerują, że uczniowie nie przeprowadzili analizy tekstu pod kątem polecenia, ich rozwiązania wynikają ze schematycznego, nieprzemyślanego, intuicyjnego wskazania określić wymienionych w tekście:

Realizacja 1:

Bo bakterie to mikroskopy.

Realizacja 2:

wyjaśnij, dlaczego ludzie bardzo długo nie wiedzieli o bakteriach
Bo ~~oni~~ nie mieli ~~dużo~~ lekarzy.

Realizacja 3:

Ludzie tak długo nie ~~nie~~ wiedzieli ponieważ to byłoby wielki chaos i bo ~~niektórzy~~ niektórzy pomagają bakterie.

Inne odpowiedzi bazują na poprawnych informacjach, ale uczniowie mieli problemy ze sformułowa-niem logicznej, spójnej wypowiedzi. Ich wyjaśnienia są swoistymi tautologiami:

Realizacja 1:

wyjaśnij, dlaczego ludzie bardzo długo nie wiedzieli o bakteriach
Ludzie nie wiedzieli długo o istnieniu bakterii bo nikt prawie nie wiedział
moż nikt im o tym nie powiedział.

Realizacja 2:

Ludzie nie wiedzieli bo nie ~~nie~~^{wiedzieli} dlatego
że mapa je w sobie.

Realizacja 3:

Ludzie bardzo długo nie wiedzieli o istnieniu bakterii bo one są wszędzie woda, w ziemi, powietrze i w naszej skórze.

Realizacja 4:

Ludzie bardzo długo nie wiedzieli o istnieniu bakterii ponieważ nikt się tym nie interesował.

► Zadanie 2.

Odpowiedzi prawidłowe

Realizacja 1:

1. Gryźlica
2. Zapalenie skóry
3. ~~Zapalenie skóry~~ Zapalenie płuc

Realizacja 2:

1. (*Escherichia coli*)
2. (*Staphylococcus aureus*)
3.

Realizacja 3:

1. patogeni okrężnicy mogą wywołać zatrucie pokarmowe
2. bakterie gronkowca
3. gronkowiec paciorkowca wywołuje pryszczki i zapalenie skóry

Realizacja 3:

1. ból gardła
2. zapalenie gardła
3. zapalenie oskrzeli

Realizacja 4:

- 1 Granulacie złośliwej - wywołuje rymy i zapalenie skóry
- 2 Pałeczki okrężnicy - mogą wywołać zatłumienie pokarmowe
- 3 zapalenie gardła

Realizacja 5:

- 1 Zapalenie skóry
- 2 Zatłumienie pokarmowe
- 3 Zapalenie gardła

Realizacja 6:

- 1 zatłumienie pokarmowe
- 2 zapalenie skóry
- 3 gruźlica

Realizacja 7:

Na podstawie informacji zawartych w tekście i w ramce obok tekstu wymień trzy choroby wywołane przez bakterie.

- 1 ~~Zatłumienie pokarmowe~~ ^{Zatłumienie pokarmowe}
- 2 gruźlica
- 3 dusznica zapalna skóry

Odpowiedzi nieprawidłowe – niepełne (wskazanie nazw bakterii)

W opisywanej kategorii uczniowie nie wymieniali nazw chorób, ale nazwy bakterii. Warto zauważyć, że w odpowiedziach znalazły się także określenia łacińskie, najczęściej w zestawieniu z nazwami polskimi. Wśród wypowiedzi, które pojawiały się na forum dyskusyjnym w trakcie badania, uwyraźnił się zarzut zbyt wysokiego poziomu trudności proponowanego tekstu. Użytkownicy forum argumentowali, że obecność określeń łacińskich dyskredytuje tekst jako możliwy do właściwego odczytania przez trzecioklasistów. Poniższe wypowiedzi wskazują jednak, że uczniowie identyfikowali określenia łacińskie jako nazwy bakterii (poprawnie zatem rozpoznawali ich funkcję w tekście), następnie niepoprawnie wskazywali jako choroby wywołane przez bakterie. Jak zostało powiedziane, nazwy łacińskie były zestawiane z polskimi, nieprawidłowe udzielenie odpowiedzi zatem wynikało nie z nieznamomości nazw łacińskich, ale z braku pogłębionej analizy tekstu, skupianiu się na wyeksponowanych określeniach hasłowych.

Realizacja 1:

- 1 Bakteria wywołana pałeczkami okrężnicy
- 2 Bakteria gruźlicy
- 3 Granulacie złośliwej

Realizacja 2:

- 1 *Gronkowiec żłocisty*
- 2 *Bakterie gruzlicy*
- 3 *Płeczek okrężnicy*

Realizacja 3:

- 1 *Escherichia coli*
- 2 *Staphylococcus aureus*
- 3 *Bakterie gruzlicy*

Realizacja 4:

- 1 *płeczek*
- 2 *bakterie gruzlicy*
- 3 *Gronkowiec żłocisty*

Realizacja 5:

- 1 *(Escherichia coli)*
- 2 *(Staphylococcus aureus)*
- 3

Realizacja 6:

Na podstawie informacji zawartych w tekście i w ramce obok tekstu wymień trzy choroby wywołane przez bakterie.

- 1 *Bakterie gruzlicy*
- 2 *Przebiegi okrężnicy*
- 3 *Gronkowiec żłocisty*

Odpowiedzi nieprawidłowe (odpowiedzi niepełne bądź ogólnikowe)

Część odpowiedzi w omawianym zadaniu została zakwalifikowana jako nieprawidłowa, ponieważ uczniowie wymieniali określenia symptomów chorób (np. gorączka) bądź określenia zbyt ogólne, takie, których pole semantyczne obejmuje szereg dolegliwości (w wypowiedziach uczniowskich pojawiały się „infekcje” i „różne choroby”). Zdarzały się także odpowiedzi, w których uczniowie łączyli nazwy chorób z nazwami bakterii. Wymienione rozwiązania mogą wynikać z nie dość głębokiej analizy tekstu (skupienie się na informacjach podanych wprost) jak również pewnej niedbałości w czytaniu poleceń. Z pewnością wskazują na potrzebę rozwijania umiejętności czytania różnych form przekazu tekstu oraz syntetyzowania i wykorzystywania zawartych w nim informacji:

Odpowiedzi nieprawidłowe (inne)

Zdarzały się odpowiedzi sprzeczne ze stanem faktycznym, w których uczniowie zestawiali ze sobą wykluczające się wzajemnie stwierdzenia. Poniższe odpowiedzi wskazują na błędy w analizowaniu, selekcjonowaniu i wykorzystywaniu informacji z tekstu, a tym samym zwracają uwagę na potrzebę kształcenia umiejętności wnioskowania i formułowania logicznych odpowiedzi.

Realizacja 1:

Na podstawie informacji zawartych w tekście i w ramce obok tekstu wymień trzy choroby wywołane przez bakterie.

1. ~~grypa~~ ~~grypa~~ ~~grypa~~
2. ~~grypa~~ ~~grypa~~ ~~grypa~~
3. ~~grypa~~ ~~grypa~~ ~~grypa~~

Realizacja 2:

1. Igryca przez bakterie.
2. Łatkanie rosa przez bakterie.
3. Kaszel przez bakterie.

Realizacja 3:

1. Bakterie to mikroskopijne organizmy, które mogą wywoływać choroby.
2. Dzięki bakteriom powstają sery, jogurty, zsiadłe mleko czy kisielnik, ale są i takie, które mogą wywoływać choroby.
3.

Realizacja 4:

1. pleśń
2.
3.

Realizacja 5:

Na podstawie informacji zawartych w tekście i w ramce obok tekstu wymień trzy choroby wywołane przez bakterie.

1. Bateria zawiara ~~grypa~~ gruźlica
2. Wskazywane antybiotyki
3. Wywołuje przyszcze

► Zadanie 3.

Odpowiedzi prawidłowe

Realizacja 1:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *„pomagają”* *ją w trawieniu.*

Realizacja 2:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że
„pomagają” trawieniu dzięki ^{tych} bakteriom powstają
sery, jogurty, zsiadłe mleko i kiszona kapusta.

Realizacja 3:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że

.....
„pomagają nam w trawieniu.
„Dzięki nim są sery i jogurty.”

Realizacja 4:

Dokończ poniższe zdanie. Skorzystaj z informacji zamieszczonych w ramce obok tekstu.

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *„mleko”*
„żyje w naszych organizmach” *na przykład pomagają*
w trawieniu. Dzięki bakteriom powstają sery, jogurty,
zsiadłe mleko czy kiszona kapusta.

Odpowiedzi niepełne (zgodne z rzeczywistością, odpowiedzi niezwiązane z tekstem, ogólnikowe)

Wskazane odpowiedzi są zgodne z rzeczywistością. Wskazują jednak, podobnie jak jedna z kategorii odpowiedzi nieprawidłowych w zadaniu 2, na prawdy ogólne, powszechnie znane. Udzielenie tak sformułowanych rozwiązań nie wymagało pogłębionej lektury tekstu, mogło bazować na wiedzy uczniów. Tymczasem w poleceniu zapisano przysłówkę „na przykład”, co wskazuje na konieczność podania konkretnego przykładu przy wykorzystaniu, co również zostało zapisane w poleceniu, informacji z ramki obok tekstu.

Realizacja 1:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że

„zwalczają” inne choroby.

Realizacja 2:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że

niektóre bakterie są potrzebne do życia

Realizacja 3:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ^{zwalniają}

choroby i zobowią organizm człowieka

Realizacja 4:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ...bakterie

nie dowodzą związku z chorobą

Odpowiedzi nieprawidłowe

Odpowiedzi nieprawidłowe to przede wszystkim stwierdzenia, najczęściej oparte o informacje z tekstu, ale nieodnoszące się do polecenia. W skrajnych przypadkach (np. *Organizm człowieka jest prawidłowy*) rozwiązania stanowią wypowiedź niezwiązaną ani z tekstem ani z poleceniem.

Realizacja 1:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że

organizm człowieka jest prawidłowy

Realizacja 2:

Dokończ poniższe zdanie. Skorzystaj z informacji zamieszczonych w ramce obok tekstu.

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ^{chroni}

nas organizm od tych bakterii

Realizacja 3:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ^{nie}

w czystym powietrzu

Realizacja 4:

Dokończ poniższe zdanie. Skorzystaj z informacji zamieszczonych w ramce obok tekstu.

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ^{nosami}

bakterie pomagają ludziom
pomocno: nosami, wóchni, lekko

Realizacja 6:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *pleśń*
zabija wszystkie bakterie dookoła.

Realizacja 7:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *setawisk*
produkuje substancje niszczące niektóre bakterie.

Realizacja 8:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *św.*
gotują pierśmi węgla wszystkie bakterie.

Realizacja 9:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *ter.*
leczy choroby.

Realizacja 10:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *zabija*
złe bakterie.

Realizacja 11:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *grom*
Bakterie zawierają pektynami skrobiowymi
szkła (E. coli) mogą wyhodzić radzenie
skromne.

Realizacja 12:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że *mogą*
wytworzyć substancje pokarmu.

Realizacja 13:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że

~~pomagają ludzi~~ lekarstwa niszczące bakterie
ocality życie milionom ludzi.

Realizacja 14:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ...

Możemy
zabawić... ludzi... organizm... ludzi... się... chronić...
przed... nimi... antybiotykami.

Realizacja 15:

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że

niektóre pomagają a inne nie.

Realizacja 16:

Dokończ poniższe zdanie. Skorzystaj z informacji zamieszczonych w ramce obok tekstu.

Bakterie bywają także pożyteczne. Na przykład korzystne działanie bakterii polega na tym, że ...

Możemy
myje ręce i ew. Dedyz nie ma
więcej bakterii.

► Zadanie 6.

Odpowiedzi prawidłowe niemetaforyczne

Realizacja 1.

Penicylina w płynie.

Realizacja 2.

Odkrycie antybiotyku.

Realizacja 3.

Odkrycie penicyliny.

Powyższe odpowiedzi w bezpośredni sposób nawiązują do tekstu, to znaczy odnoszą się do pojęć zastosowanych w artykule (nawet jeśli odpowiedź zawiera synonim lub wyrażenie synonimiczne). W bezpośredni sposób także nawiązują do formy planu tekstu.

Odpowiedzi prawidłowe metaforyczne

Realizacja 1.

„Dawna pleśń”

Realizacja 2.

„Pleśń górą”

Realizacja 3.

„Zniknąć bakterie!”

Realizacja 4.

„Początek... końca bakterii”

Powyższe odpowiedzi (szczególnie ostatnia) świadczą o dużym wyrobieniu językowym i stylistycznym autorów. Oprócz metaforycznego, niebezpośredniego odwołania do tekstu, w każdej z nich odnajdziemy ślady zastosowania różnych mechanizmów i środków stylistycznych. W pierwszej zastosowano budowę wykrzyknikową, podobną do sloganu (np. reklamowego). Z kolei autor drugiej odpowiedzi stworzył coś na kształt oksymoronu, zestawiając ze sobą dwa, przeciwstawne zdawałoby się, pojęcia. Paradoks polega także na tym, że istotnie w tekście mówi się o pozytywnym działaniu pleśni. Trzecia wypowiedź wydaje się odległa od polecenia, a jednak odnosi się, choć nie wprost, do sytuacji opisanej w tekście. Ma także ciekawą formę zdania wykrzyknikowego. Czwarta wypowiedź najlepiej świadczy o tym, że jej autor miał do czynienia z nagłówkami prasowymi. Do skomponowania swojej wypowiedzi posłużył się popularnym także w tekstach publicystycznych frazeologizmem „początek końca”.

Wydaje się, że warto podkreślać w pracy z dziećmi różne możliwości wykorzystania mechanizmów językowych nawet bez ich nazywania. Okazuje się, że już trzecioklasiści dysponują dużą wrażliwością i intuicją językową i należałoby ją rozwijać.

Odpowiedzi nieprawidłowe

Realizacja 1.

Fleming... uświadomił... sobie... że... pleśń... może... zabić... coś...
zabija... bakterie...

W tej realizacji uczeń dokonał poprawnego uogólnienia treści akapitu, wybierając odpowiedni cytat z tekstu. Niemniej, cytat nie został przetworzony, a zapisany w tej formie nie pełni funkcji tytułu.

Realizacja 2.

Odkrycie Fleminga o bakteriach¹¹

Ta realizacja pokazuje błąd polegający na tym, że uczeń poprawnie zbudował tytuł, ale nie odwołał się do sytuacji opisanej w artykule. Akapit dotyczył odkrycia właściwości pleśni, nie bakterii.

► Zadanie 7.

Odpowiedzi prawidłowe

Realizacja 1.

Dlatego że ludzie bez antybiotyków
umierali na różne choroby.

W tej realizacji uczeń odwołał się do użyteczności penicyliny dla ludzi.

Realizacja 2.

Bo było coraz gorzej, a nie mogli ich znaleźć,
Aż wreszcie je znalazłono leki,

Ta wypowiedź, chociaż bardzo słaba językowo, świadczy o tym, że autor dokonał pogłębionej analizy zjawiska. Z jednej strony zauważył, że lekarze byli bezradni wobec chorób, z drugiej strony – przez powiedzenie „było coraz gorzej” – odwołał się do sytuacji chorujących ludzi. Penicylina miała być pomocą dla obu grup.

Realizacja 3.

Bo jakby niewyobrażono ~~na~~ antybiotyków bardzo dużo ludzi
umierały na różne różne i różne choroby.

Autor tej wypowiedzi bezpośrednio odnosi się do użyteczności penicyliny dla ludzi. Podkreśla skalę zjawiska, pisząc „bardzo dużo ludzi”.

Realizacja 4.

Dlatego ponieważ ratują życia miliardom ludzi

W tej wypowiedzi podkreślono użyteczność dla ludzi („ratują życia”) i skalę („miliardom ludzi”).

Odpowiedzi nieprawidłowe

Realizacja 1.

Dlatego że odkryli i dostali za to nagrodę
za antybiotyki i uznano że tak ważne.

W tej realizacji widzimy jeden z częstszych błędów uczniowskich – tautologię. Uczeń tylko z pozoru odpowiedział na pytanie. Tak naprawdę tylko powtórzył treść polecenia.

Realizacja 2.

lekarz kontrakt lekarza, by nie zapomnieć
na nie innych bakterii.

W tej odpowiedzi autor posłużył się cytatem z tekstu, nieadekwatnym do rozwiązania zadania. Często uczniowie niemalże niewolniczo trzymają się tekstu, nie chcąc próbować odpowiedzieć posługując się wiedzą z niego wyniesioną na bardziej ogólnym poziomie. Konsekwencją takiej strategii są odpowiedzi podobne do zaprezentowanej wyżej.

► **Zadanie 8.**

Realizacja 1.

19.05.2015r. Zabki

Drogi Mikołaju!

Nie bój się dentysty, bo dentysta jest bardzo miły. Ja jak jestem u dentysty to na koniec pan albo pani mówią mi że jestem dzielna i dają mi cukierka. Mój tata i ja, też nie lubimy chodzić do dentysty. Więc nie jesteś jedyny. Ogólnie to większość dzieci nie lubi chodzić do dentysty.

Nie bój się
Julia

Powyższa realizacja jest niemalże doskonałym przykładem realizacji polecenia zawartego w temacie. Przede wszystkim autorka poprawnie odniosła się do tekstu podanego w poleceniu i opisała sytuację Mikołajka. Świadczy o tym nie tylko nagłówek, ale także odniesienie do własnego taty.

W tekście zawarto dwa rodzaje argumentów, oba odnoszące się do powszechności strachu przed dentystą: jeden z własnego doświadczenia, odnoszący się do tego, że wizyta u dentysty nie jest nieprzyjemna. Drugi, uogólniający, odnoszący się do sytuacji innych dzieci. Ten ostatni nie ma na celu przekonania do pójścia do dentysty, a raczej dodanie otuchy. Podkreśla tę funkcję ostatni zwrot do adresata: „Nie bój się”, pełniący jednocześnie funkcję zwrotu grzecznościowego.

Tekst zawiera wszystkie wyznaczniki formalne listu:

- miejscowość i datę;
- nagłówek;
- podpis;
- zwroty grzecznościowe;
- jest wypowiedzią skierowaną do adresata.

Realizacja 2.

Załączki 20.XI.2000

Drogi Mikołajku
~~Trzeba chodzić do dentysty~~
~~Trzeba chodzić do dentysty dentysty~~
Dentysta, jest nato ~~#####~~ pomoże Ci
wyleczyć zęby.
Mikołajku proszę żebyś chodził do
dentysty. ☺
☺☺ Dentysta pomoże Ci zadbać o
zęby.
~~Właśnie Drogi Mikołajku~~
Jak będziesz chodził do dentysty
to może będziesz mógł jeść więcej
słodkości. Kto wie.
Pozdrawiam
Natalia

Ta realizacja w zakresie treści również zawiera wszystkie niezbędne elementy. Ciekawe, że jej autorka zastosowała bardziej bezpośrednią formę perswazji: „Proszę, żebyś chodził do dentysty”. Argumentacja przybrała formę schodkową. Zasadniczy argument to twierdzenie, że dentysta pomoże zadbać o zęby. Z tej konstatacji wypływa kolejny wniosek, że to pozwoli adresatowi jeść więcej słodkości. Na zachętę pod koniec listu pada zdanie o funkcji perswazyjnej: „Kto wie”.

Realizacja 3.

isze!

Drogi Mikołajku nie bój się iść do dentysty.
Dentysta nie jest straszny, nic ci nie zrobi.
Gdyś daniem pojedziesz na wizytę to wyleczy ci
ząb który cię tak boli. A poza tym nie wiesz
czy to boli. Ja też za pierwszym razem się bałem
ale jak pojechałem i zobaczyłem że nie ma się czego bać
to się już nie bałem. Więc Mikołajku
posłuchaj się mamy i jedź do dentysty.
Pamiętaj to wcale nie boli!

W tej realizacji argumentacja dotyka kilku różnych obszarów:

- wizyta u dentysty nie jest bolesna („Dentysta nie jest straszny, nic ci nie zrobi”);
- wizyta u dentysty jest potrzebna („wyleczy ci ząb, który tak boli”);
- strach wynika z niewiedzy („nie wiesz, czy to boli”, „jak zobaczyłem, że nie ma się czego bać, to już się nie bałem”);
- moje doświadczenie pokazuje, że to nie jest straszne („Ja też się za pierwszym razem bałem”).

Autor tej realizacji doskonale opanował sztukę szukania argumentów dostosowanych do potrzeb odbiorcy. Dalsza praca z uczniem powinna zmierzać do doskonalenia umiejętności językowo-stylistycznych i formalnych.

Realizacja 4.

Drugi Mikolaju jał mujdżesz do
dentysty no dentystykie możet mie bndże
cie wolat zał. Aljo nam dentysta możeci
nlonke to taka jagly guma no zał.
Wiem może niebytam u dentysty ale
bndże dobrze. :P

Ta realizacja pokazuje, że nawet uczeń o niskich kompetencjach językowych i formalnych skutecznie podejmuje próbę skomponowania tekstu argumentacyjnego. W tym tekście autorka odnosi się do tego, że wizyta u dentysty może pomóc w wyleczeniu zębów. Żeby dodatkowo zniwelować strach wyjaśnia, na czym będzie polegał zabieg. List kończy się uspakajającym: „Będzie dobrze”.

5. Wnioski i zalecenia

5.1. Wnioski

Badanie kompetencji polonistycznych trzecioklasistów pozwala stwierdzić, że:

- W zakresie umiejętności wyszukiwania informacji uczniowie nie mają problemów ze wskazywaniem treści wyrażonych wprost. Chętniej korzystają z informacji wyróżnionych graficznie (ramka, podpisy pod ilustracjami, zad. 2 i 3) niż tych zapisanych w tekście ciągłym, zwłaszcza gdy sformułowanie odpowiedzi zgodnej z poleceniem wymaga wyinterpretowania właściwej informacji z dłuższego fragmentu (zad. 2). W sytuacji, gdy do rozwiązania zadania wystarczą treści wyróżnione graficznie, uczniowie w zdecydowanej większości (74%) radzą sobie z rozwiązaniem zadania.

Wyniki zadania 4 pokazują, że uczniowie nie dość uważnie czytają tekst – niemal taki sam odsetek uczniów (ok. 44%) wskazał odpowiedź poprawną oraz niepoprawną, z czego zakreślenie tej drugiej wynikało z odniesienia się do fragmentu, w którym zawarte jest słowo obecne w poleceniu, choć niezwiązane z poprawną odpowiedzią. Być może dzieje się tak wyłącznie w sytuacji testowej, ale wynik ten sugeruje, że warto zwrócić uwagę na umiejętności łączące się z pogłębioną analizą tekstu, w tym uważnej, spokojnej lektury wskazywanych fragmentów.

- W zakresie umiejętności wnioskowania uczniowie poprawnie formułują wnioski, ale w większości oparte na jednej, nieobejmującej całości zjawiska, przesłance (zad. 1 i 7). Trzecioklasiści poprzestają na wskazaniu argumentu, który gwarantuje poprawność wykonania zadania, niemniej nie jest wystarczający do sformułowania oceny opisywanego zdarzenia. Zachęcanie uczniów do wnikliwej analizy tekstu pozwalającej na szerszy ogląd wskazywanych treści jest niewątpliwie wyzwaniem dla pracy dydaktycznej w klasach wyższych.

Warto zwrócić uwagę na kształcenie umiejętności selekcji informacji (zad. 5) w zakresie wyławiania stosownych treści z dłuższych fragmentów tekstu oraz swobodnego wykorzystywania ich.

- W zadaniu samodzielnej wypowiedzi pisemnej uczniowie osiągnęli dobre wyniki w obszarze argumentowania, niemniej niemal 1/5 wypowiedzi została napisana w sposób niekomunikatywny. Tylko 1/3 prac zawierała wszystkie wyznaczniki formalne listu. Nie najlepiej wypadła kategoria zapisu: zamykanie myśli w obrębie zdań, rozpoczynanie zdań wielką literą i kończenie kropką, poprawny zapis ortograficzny. Biorąc pod uwagę to, że, jak zostało wspomniane, charakter wypowiedzi listowej w sposób szczególny podkreśla konieczność synergii formy i treści, dalsze lata edukacji polonistycznej powinny uwzględniać kształtowanie umiejętności komunikatywnego, zgodnego z regułami zapisu poszczególnych form wypowiedzi;
- Uczniowie ze szkół wiejskich i z małych miast uzyskali gorsze wyniki w porównaniu z uczniami ze szkół zlokalizowanych w miejscowościach powyżej 100 tys. mieszkańców.

5.2. Zalecenia

5.2.1. Odbiór tekstu

Teksty popularnonaukowe z pozoru wydają się trudne w odbiorze dla uczniów klas 0-III. Jeżeli jednak odpowiednio pobudzimy dziecięcą ciekawość poznawczą, zdobywanie wiedzy stanie się przede wszystkim dobrą zabawą. Trzeba pamiętać, że czytanie tekstów to tylko jedna z dróg budowania wiedzy o świecie, musi być ona uzupełniona o działania praktyczne: eksperymentowanie, badanie i odbierania otaczających nas zjawisk wszystkimi zmysłami. Służą temu na przykład praktyczne lekcje przyrody w terenie, po których można przeczytać teksty opisujące poszczególne ekosystemy albo lekcje gotowania, na których czyta się i pisze różne przepisy. Wtedy uczniowie odkryją zalety korzystania z różnych tekstów, które uporządkują ich wiedzę i wyjaśnią zaobserwowane fakty.

Ważne jest, by dawać uczniom szansę na samodzielne wydobywanie i stosowanie informacji zawartych w tekście. Systematyczne podawanie lub przypomnianie wiadomości osłabia w dzieciach zainteresowanie tekstem. Prowadzi do pozornego przekonania o rozumieniu treści, niweluje potrzebę wnikliwej lektury i analizy (Bałachowicz, 1988).

W zakresie rozwijania umiejętności czytania tekstów nieliterackich proponujemy:

- ćwiczenie umiejętności wyszukiwania informacji zarówno w trakcie zajęć polonistycznych, jak i w edukacji matematycznej lub przyrodniczej;
- pokazywanie różnych tekstów jako źródeł informacji: ulotek informacyjnych, przepisów, infografik z gazet drukowanych i internetowych, map, wykresów, rozkładów jazdy etc.;
- przedstawianie różnorodnych ciekawych poznawczo tekstów (haseł z encyklopedii dziecięcych, artykułów z prasy dziecięcej i książek popularnonaukowych) z wielu dziedzin wiedzy;
- zwracanie uwagi na to, aby temat tekstu był bliski zainteresowaniom uczniów, służył ich rozwijaniu i pogłębianiu, na przykład wyjaśniał zjawiska naukowe, dotyczył najnowszych technologii, współgrał z dziecięcą wyobraźnią.

Jeżeli uczniowie osiągnęli niskie wyniki w zakresie wyszukiwania informacji, warto te zalecenia poszerzyć. Poniżej zamieszczamy kilka propozycji:

- warto zadbać o taki dobór tekstów pod kątem stopnia trudności i tematyki, by pierwsze proponowane teksty pozwoliły uczniom skupić uwagę na przekazywanych informacjach, nie zniechęcając zbyt trudnym słownictwem lub treścią;
- należy zwracać uwagę na to, żeby w proponowanych dzieciom tekstach treść była przekazywana nie tylko werbalnie, ale także za pomocą ilustracji, infografik, wykresów, map itd.; należy dokładnie omówić z uczniami to, jakie informacje dodają dołączone do tekstu grafiki, czego możemy się z nich dowiedzieć i na co zwracać uwagę w ich odbiorze;
- w kształceniu umiejętności odbioru tekstu warto zadawać pytania dotyczące treści (np. „czego dowiedzieliście się z tego tekstu? Jakich zagadnień dotyczy?”); na lekcji w klasie lub bibliotece można prosić uczniów o samodzielne wyszukiwanie źródeł wiedzy na zadany temat (np. „Chcemy dowiedzieć się jak najwięcej o australijskich dziobakach. Gdzie powinniśmy szukać informacji?” lub „Gdzie powinniśmy szukać odpowiedzi na pytanie, co to jest tęcza i jak po-

wstaje?”) – są to ćwiczenia rozwijające umiejętność samokształcenia i docierania do informacji;

- warto zachęcać uczniów do tego, by sami tworzyli teksty informacyjne w różnej formie i zastanawiali się nad tym, czym różnią się te przekazy; dobrym pomysłem byłoby poproszenie uczniów o to, by nowo poznane na lekcji treści prezentowali w formie np. ulotek, plakatów, infografik. Takie zadanie nie tylko pozwoli uczniom utrwalić poznany materiał, ale także będzie służyło kształceniu umiejętności doboru i hierarchizowania informacji („Co jest najważniejsze i musi być wyeksponowane?”; „Co jest informacją dodatkową?”; „W jaki sposób wyeksponować treść, by była czytelna?”);
- podczas omawiania na lekcji tekstów nieliterackich warto zadawać szczegółowe pytania do tekstu, np. prosić o wyjaśnienie pojęć;
- można prosić także uczniów o samodzielne formułowanie pytań kierowanych do siebie nawzajem, na które odpowiedzi znajdują się w tekście;
- warto już na wstępnym etapie pracy z tekstem nieliterackim zwracać uwagę na sposób porządkowania treści, np. w ciągu przyczynowo-skutkowym lub „od ogółu do szczegółu”. Nawet jeśli uczniowie nie znają jakichś pojęć, będą mogli posłużyć się swoją intuicją i spróbują odkryć zasadę organizacji informacji w tekście.

Jeżeli uczniowie gorzej radzą sobie z wnioskowaniem na podstawie informacji zawartych w tekście, warto zaznajomić się z poniższymi propozycjami:

- punktem wyjścia do bardziej złożonych operacji na tekście jest zawsze zrozumienie tekstu jako całości, dlatego wszystkie ćwiczenia kształcące umiejętność wnioskowania powinny być poprzedzone sprawdzeniem poziomu zrozumienia treści tekstu;
- jednym z priorytetów edukacji jest kształcenie kompetencji krytycznego myślenia,
- wnioskowanie na podstawie informacji zawartych w tekście jest głównym komponentem nauczania. Warto już na I etapie edukacyjnym prosić uczniów o ocenę i wartościowanie poznanych treści, zadając pytania o to, czy tekst jest wiarygodnym źródłem informacji, czy celem jego napisania było tylko informowanie o zjawiskach lub zdarzeniach, czy też spełniał inne cele (np. „Czym różni się ulotka reklamująca jakiś produkt od ulotki informacyjnej rozdawanej w środkach transportu publicznego?”; „Czy ta różnica ma wpływ na dobór prezentowanych treści? Jaki?”);
- doskonałym ćwiczeniem ułatwiającym operację na tekście jest porządkowanie informacji według różnych kryteriów, np. podział na przyczyny i skutki, motywy i cele, twierdzenia i argumenty, argumenty i wnioski itd., pomoże to uczniom sprawdzić, gdzie w tekście pojawiają się różne informacje, i łączyć je ze sobą;
- dobrym ćwiczeniem sprawdzającym poziom zrozumienia tekstu jest układanie tytułów–nagłówków do kolejnych części tekstu. Pozwala to uczniom kształtować umiejętność uogólniania, wyciągania z tekstu jego głównej myśli – przesłania;
- warto wykorzystywać informacje opisane w tekście do zabaw w „co by było gdyby” i wnioskować na podstawie podanych w tekście przesłanek o tym, co by się zmieniło, gdyby np. jakaś część eksperymentu została zmieniona;

- ważnym elementem pracy z tekstem jest rozróżnianie znaczeń metaforycznych i niemetaforycznych. Warto zwracać na to uwagę uczniów, pytając ich o to, czy wszystkie treści należy rozumieć dosłownie;
- podstawowym celem czytania tekstów nieliterackich jest zdobycie wiedzy na jakiś temat. Dobrym pomysłem jest prośenie uczniów o przetestowanie zdobytej wiedzy w praktyce, np. wykonanie potrawy na podstawie podanego przepisu lub zbudowanie konstrukcji z klocków według instrukcji. Pomoże to uczniom sprawdzić, na co należy zwracać uwagę przy redagowaniu własnego tekstu, by był czytelny i jasny.
- warto wprowadzać ćwiczenia związane z projektowaniem przez uczniów wykorzystania wiedzy poznanej dzięki tekstowi (np. „Jakie praktyczne zastosowanie mają informacje o warunkach klimatycznych w górach? Możemy zaplanować wyprawę w góry i zadbać o odpowiedni ekwipunek”).

5.2.2. Tworzenie tekstu

Tworzenie własnego tekstu to zadanie bardzo trudne, szczególnie dla najmłodszych uczniów. Po pierwsze uczniowie zmagają się z wieloma trudnościami, takimi jak niedostateczna praktyka w pisaniu, nieznanostwo konwencji różnych gatunków itd. Pierwszym i jak się wydaje najważniejszym etapem na drodze kształcenia tej umiejętności jest czytanie. Warto pokazywać uczniom różne teksty i zwracać uwagę na ich styl, słownictwo i kompozycję. Można także już na najwcześniejszym etapie uczyć dzieci na to, że teksty różnią się ze względu na nadawcę i odbiorcę, sytuację komunikacyjną czy cel.

- Pisanie tekstów paraliterackich, takich jak szkolne opowiadanie, wymaga od uczniów dodatkowo poruszenia wyobraźni. Można rozwijać ich twórczość przez gry i zabawy, które np. łączą słowo i obraz (tworzenie ciekawych, dowcipnych podpisów pod zdjęciami), zajęcia z elementami dramy itd.
- Dobrym ćwiczeniem na rozwijanie umiejętności tworzenia wypowiedzi jest wykorzystywanie niecodziennych, interesujących źródeł inspiracji, np. pokazywanie uczniom reprodukcji i prośenie ich o napisanie listu do przedstawionej na portrecie osoby. Takie zadanie, opierające się na wyobraźni, otwarte na pomysły własne ucznia, mogą być dobrym przygotowaniem do pisania wypowiedzi odnoszących się do tekstu literackiego.

Poniżej zamieszczamy szczegółowe wskazówki do pracy w zakresie treści wypowiedzi:

- warto analizować z uczniami treść polecenia, tak aby dokładnie wiedzieli, jakie elementy powinna zawierać ich wypowiedź. Można w tym celu posługiwać się pytaniami pomocniczymi:
 - co mamy napisać (np. list, opowiadanie, instrukcję itd.)?
 - jakie treści ma zawierać (np. opis zwierzęcia, sprawozdanie z wycieczki)?
 - do kogo mam być skierowana wypowiedź (np. do kolegi, do dyrektora szkoły itd.)?
- należy przygotować uczniów do planowania wypowiedzi w brudnopisie, np. w formie punktów, mapy myślowej lub luźnych notatek, żeby żaden wymagany element nie umknął im w trakcie pisania;

- jeżeli punktem odniesienia ma być tekst, warto go dokładnie omówić i prosić uczniów o selekcjonowanie takich treści, które będą przydatne w pisaniu własnej wypowiedzi.
- Poniżej zamieszczamy szczegółowe wskazówki do pracy w zakresie formy wypowiedzi:
- każdorazowo kiedy uczniowie zapoznają się z jakimś tekstem, należy zwracać uwagę na jego formę i jej charakterystyczne składniki;
- można posłużyć się gotowymi tekstami „z lukami”, w których trzeba uzupełnić tylko część brakujących informacji (np. charakterystyczne zwroty w liście czy zakończenie w opowiadaniu).

Poniżej zamieszczamy szczegółowe wskazówki do pracy w zakresie języka i stylu wypowiedzi:

- podstawowym kryterium oceny umiejętności dzieci na I etapie edukacyjnym powinna być komunikatywność ich wypowiedzi; warto zawsze prosić uczniów o głośną lekturę własnej wypowiedzi nawet dla siebie – pomoże to im zauważyć fragmenty niejasne lub niespójne;
- jeżeli zespół klasowy jest zżyty i uczniowie mają praktykę w samodzielnej pracy zespołowej, można ich prosić o wzajemne czytanie swoich tekstów i zaznaczanie niejasnych fragmentów. Potem mogą wspólnie zastanawiać się nad tym, z czego wynika niejasność i jak ją poprawić;
- każda praca pisemna (pisana w klasie lub w domu) powinna być sprawdzona, omówiona i oddana uczniowi do poprawy;
- warto ćwiczyć na lekcji komponowanie krótkich wypowiedzi na zadany temat i w określonym gatunku (np. pozdrowienia z wakacji, instrukcja, zagadka itd.).

Poniżej zamieszczamy szczegółowe wskazówki do pracy w zakresie zapisu:

- proponujemy ćwiczenia polegające na podziale strumienia mowy na zdania i wspólnym zastanawianiu się nad różnymi możliwościami;
- należy kształcić umiejętność zamykania myśli w obrębie wypowiedzi, np. przez stosowanie ćwiczeń polegających na podziale strumienia mowy na zdania i równoważniki zdań, następnie trenować zapisywanie treści zgodnie z regułami syntaktycznymi;
- należy zwracać uwagę na to, by uczniowie stosowali reguły zapisu wypowiedzi: rozpoczynali wypowiedzenia wielką literą i kończyli kropką, stosowali wielką literę w zapisie nazw własnych;
- należy zwracać uwagę na to, by uczniowie stosowali poprawny zapis znaków diakrytycznych oraz ortogramów.

6. Literatura

Balachowicz, J. (1988). Kształtowanie umiejętności czytania ze zrozumieniem. Warszawa: WSiP.

Claybourne, A., Larkum, A. (2010). Bardzo ilustrowana historia nauki, tłum. D. Graboń. Poznań: Papilon.

Skwarczyńska, S. (2006). Teoria listu. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Żytka, M. (2010). Pozwólmy dzieciom pisać i mówić – w kontekście badań umiejętności językowych trzecioklasistów, Warszawa: CKE.

Żytka, M. (2011). Pisanie tekstu użytkowego. W: A. Pregler, E. Wiatrak, Ogólnopolskie badanie umiejętności trzecioklasistów. Raport z badań OBUT 2011. Warszawa: CKE.